ANDET OPLAG

HARALD K. SCHJELDERUP

DET UNDERBEVISSTE

GYLDENDAL NORSK FORLAG

DET UNDERBEVISSTE

HARALD K. SCHJELDERUP

DET UNDERBEVISSTE

FRA SJÆLSLIVETS GRÆNSEOMRAADER

ANDET OPLAG

«Det dreier sig hverken om bedrag eller om under.»
(Delboeuf.)

GYLDENDAL · NORSK
FORLAG · OSLO 1925

Printed in Norway
Lie & Co s Boktrykkeri
Oslo

FORORD

Nærværende lille bok er fremgaat dels av foredrag jeg har holdt, dels av en artikelserie i «Tidens Tegn». Jeg har væsentlig indskrænket mig til saa populært som mulig at fortælle litt om en række fænomener fra «sjælens grænseland» uten at gaa dypere ind paa de teoretiske spørsmaal og de mange motstridende opfatninger. Jeg tror nemlig, at netop en slik helt populær fremstilling har sin mission i denne tid, hvor saa megen usund mysticisme har bredt sig. Uten litt kjendskap til suggestionens virkninger og til det underbevisstes psykologi staar man helt raadløs overfor saa mange merkelige helbredelser og underlige «psykiske fænomener».

Naturligvis har det ved en saa kortfattet og populær fremstilling ikke været til at undgaa at jeg har maattet gaa svært lett hen over mange vanskeligheter og ofte maattet uttale mig litt for skematisk og dogmatisk. De behandlede fænomener er i virkeligheten saa indviklede og deres tydning ofte saa vanskelig, at man like ovenfor dem maa faa et levende indtryk av vor nuværende psykologiske videns begrænsning. Jeg haaber forøvrig om ikke længe i en almindelig fremstilling av psykologien, som jeg for tiden arbeider paa, at kunne gi grundlaget for en litt dypere forstaaelse

av det underbevisste sjælsliv og dets sammenhæng med det bevisste.

Størst interesse for de fleste læsere vil vel antagelig bokens sidste del ha. Den omhandler de vigtigste av de psykologiske fænomener, som den spiritistiske bevægelse bygger paa. Spiritismens saakaldte fysiske fænomener — teleplasma, materialisationer, aandefotografier o. s. v. — har jeg ikke behandlet. Jeg føler mig her ikke kompetent til at fælde nogen avgjort dom. Det lille jeg selv har seet av slike fænomener, og hvad jeg har læst av beretninger om dem, har imidlertid paa mig virket litet overbevisende. Men selv om enkelte av fænomenerne skulde være egte, vilde det kun vise, at der gives endnu ukjendte naturkræfter. Nogen væsentlig betydning for spørsmaalet om *spiritismens* sandhet vilde det ikke ha. Kampen om spiritismen maa staa paa det rent psykologiske omraade: Overstiger det *psykiske* indhold av visse mediumistiske fænomener mediets egne resurser og tvinger det til at anta et sambaand mellem mediet og avdødes aander? Eller: er det mulig at forklare disse fænomener paa grundlag av mediets egen sjælsvirksomhet og indflydelser fra andre *levende* mennesker.

Det er det spørsmaal jeg har søkt at besvare.

Oslo, august 1925.

Harald K. Schjelderup.

INDLEDNING

Den moderne naturvidenskaps utvikling har noget av eventyrets glans over sig. Vidunderlige utsyn og indblik har vi faat «fra verdensrummets dybder til atomernes indre». Og i stadig høiere grad har vi lært praktisk at beherske og utnytte naturkræfterne. Gjennem den moderne teknik er de ydre livsvilkaar blit helt omformet.

I sammenligning med denne overordentlig høit utviklede kundskap om den ydre verden staar utforskningen av den indre *sjælens* verden endnu i mange henseender i sin første begyndelse. Netop i de sidste 20—30 aar har der imidlertid ogsaa paa dette omraade foregaat en overordentlig betydningsfuld utvikling. Knapt nogen anden videnskap har vel i de senere aar hat en raskere og rikere vekst end netop psykologien. «Psykologisk forstaaelse» er i nutiden blit næsten et slagord. Paa de forskjelligste omraader skal den psykologiske kundskap nyttiggjøres — ikke minst paa det praktiske. Ved psykologiens hjælp vil man reformere samfundslivet ved at lære at utnytte de menneskelige arbeidskræfter paa en langt bedre maate end hittil. Gjennem psykologisk analyse søker man at finde ut, hvilke egenskaper der kræves for at utføre de forskjellige arbeider, og gjennem psykologiske prøver undersøker man, hvilke mennesker der mest er i besiddelse av disse egenskaper og derfor passer best for vedkommende arbeide. Ved psykologiens hjælp at sætte hver mand paa sin rette plads — det er *psykoteknikkens* ideal. Og psykoteknikken spiller alt en

ikke helt ubetydelig praktisk rolle — ikke bare i Amerika, men ogsaa i Europa.

Men ogsaa i andre retninger har den nye psykologi aapnet vide perspektiver, baade teoretisk og praktisk. Særlig gir den begyndende videnskabelige utforskning og praktiske beherskelse av de *«underbevisste»* lag i vor personlighet de rikeste løfter for fremtiden.

I en artikel, som *Bergson* offentliggjorde i 1913, slutter han med følgende profeti:

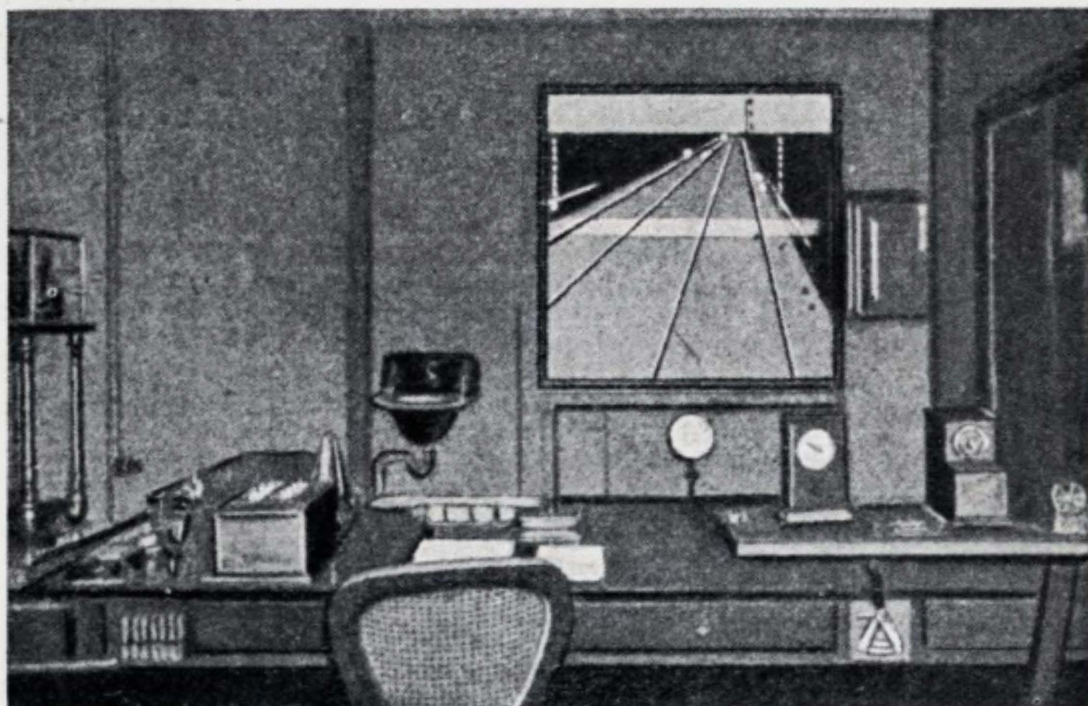
«At utforske det ubevisstes mest utilgjængelige dybder, at arbeide i det, som jeg netop har kaldt bevissthetens undergrund, det vil bli psykologiens hovedopgave i det aarhundrede, som begynder. Jeg tviler ikke paa, at vidunderlige opdagelser venter den der, kanske like saa betydningsfulde som naturvidenskapernes opdagelser har været i de foregaaende aarhundreder. Det er ialfald den forjættelse jeg gir den; det er det ønske jeg til slut har for den.»

*

Det er ikke saa mange aar siden psykologien bare var en «overflatepsykologi»: Den holdt sig væsentlig bare til de tanker, følelser og viljesakter, som er os helt klart bevisste, uten at ha tilstrækkelig syn for de kræfter, som virker i sjælens underbevisste dyp og ut derfra bestemmer vort liv. Den saakaldte eksperimentelle psykologi, som blev begrundet av mænd som *Fechner* og *Wundt,* og hvis synsmaater har faat en klassisk fremstilling i *Ebbinghaus'* berømte lærebok, har hat en umaadelig betydning ved at frigjøre psykologien fra blotte filosofiske spekulationer og indførte eksakte metoder i studiet av sjælslivet. Men den gav allikevel liten hjælp i forstaaelsen av mennesket som konkret personlighet. Man blev ikke bedre menneskekjender ved at studere den eksperimentelle psykologi som var fremherskende for en 20—30 aar siden. Man

kunde ha gjennemgaat kurserne i de psykologiske laboratorier og studert grundig baade sin Wundt og sin Ebbinghaus uten at bli saa meget klokere med hensyn til praktisk menneskekundskap.

I de seneste aar er det blit anderledes. Fra at være en «overflatepsykologi» holder psykologien paa at bli en «dybdepsykologi»:

Psykoteknisk laboratorium (efter Moede).

Fra de klart bevisste, rationelle sjælsindhold, som naturlig maatte danne den første gjenstand for det videnskabelige psykologiske studium, vendes blikket mer og mer mot de mer dunkle, irrationelle, halvt eller helt ubevisste processer, hvis fundamentale betydning for os blir stadig klarere.

Væsentlig to ting er det, som har hat betydning for dette mer moderne syn paa sjælslivet. For det første den sterke fremvekst av rent *biologiske* synspunkter i psykologien, for det andet de uhyre fremskridt i de seneste aar indenfor *psykopatologien,* i forstaaelsen av de abnorme og sykelige sjælsprocesser.

Den biologiske betraktning av sjælen og dens utvikling begyndtes allerede av *Charles Darwin* i hans verk om menneskets avstamning og er senere blit ført videre, kanske særlig betydningsfuldt inden den moderne amerikanske psykologi. Mer og mer har man erkjendt, at alle vore saakaldte høiere sjælelige egenskaper og færdigheter er bygget op paa grundlag av de for største delen ubevisste og irrationelle instinkter, drifter og følelser, som er nedarvet fra det primitive menneske og dets dyriske forfædre. Ofte helt ubevisst bestemmer denne nedarvede grundvold de viktigste hændelser i vort liv. Uten kjendskap hertil er en virkelig forstaaelse av sjælens liv umulig.

Men ogsaa fra en anden side er man blit klar over den uhyre rolle som ubevisste processer spiller for vort sjælsliv, nemlig gjennem studiet av den syke sjæl. Særlig gjennem den østerrikske forsker *Sigmund Freuds* banebrytende undersøkelser er et helt nyt land blit aapnet for psykologien. Gjennem den Freud'ske *psykoanalyse* er der skapt en metode til i detalj at utforske ialfald enkelte dele av underbevissthetens verden. Hvad der gjennem den moderne psykopatologi er vundet baade for den teoretiske forstaaelse og den praktiske behandling av menneskesjælen, kan vanskelig overvurderes.

I overensstemmelse med hele denne utvikling staar det, at den videnskapelige psykologi i vore dager har viet de *sjælelige grænsetilstande* en langt større interesse end tidligere. I sjælens grænseland støter man paa en hel række yderst merkværdige fænomener, som tidligere væsentlig har dannet grundlaget for al slags overtro og okkultisme, mens den videnskabelige psykologi stod uten forstaaelse av deres betydning og tildels endog nektet deres virkelighet. Slike fænomener møter vi for eksempel indenfor hypnosen, i forskjellige trancetilstande, «besættelser», automatisk tale og skrift, personlighetsspaltninger, krystalvisioner, tungetale og saa videre.

Netop slike fænomener var det, som dannet grundlaget for den før-videnskabelige, mystiske opfatning av «underbevisstheten». De syntes jo tydelig at vise, at den normale, vaakne bevissthet bare er en liten del av den menneskelige sjæl. Bakenfor ligger der andre, i almindelighet skjulte, omraader og kræfter, som kan bevirke undere. At forstaa og bruke disse mystiske kræfter var magikernes, spaamændenes og presternes kunst.

Endnu hænger igjen i den populære bruk av ordet «underbevissthet» meget av denne ubestemte metafysiske betydning. Underbevisstheten staar for mange som et mystisk væsen eller kraft, som foraarsaker det merkelige og uforklarlige i menneskelivet. Den er i besiddelse av overnormale evner. Enkelte mennesker kan bruke disse evner og derved faa makt over andre, forutsi fremtiden, paaføre og helbrede sygdomme og saa videre. Særlig efter at de spiritistiske fænomener er kommet paa mode, er det blit almindelig at ty til «underbevisstheten» som et slags universalforklaringsprincip. Teorierne om underbevisstheten har forøvrig været saa sammenvævet med al slags overtro, humbug og charlataneri, at det ikke er underlig, at mange videnskapsmænd har været tilbøielige til helt at forkaste uttrykket.

For den populære opfatning er altsaa «underbevisstheten» et slags mystisk dyp, fra hvilket enkelte merkelige fænomener — spiritistiske manifestationer, automatisk skrift, trancetale, visioner og saa videre — skyter op og viser, at «der er mer mellem himmel og jord end vor skolevisdom drømmer om». Den moderne psykologi søker videnskabelig at utforske dette dyp, at kartlægge den underbevisste verden og finde de love som behersker den. Overordentlig meget staar naturligvis endnu tilbake. Forstaaelsen av menneskesjælen og dens underbevisste dyp er endnu i sin begyndelse. Men de første og kanske tyngste skridt er tat. Vi begynder at skimte konturerne og se de store sammenhænge. Vi ser enheten mellem det sunde og det syke, det normale og det

abnorme sjælsliv, og vi begynder at kunne indordne de merkelige fænomener, som møter os i sjælens grænseland, i sine naturlige sammenhænge.

*

Av mange forskjellige grunde er det meget at ønske, at kundskap om den moderne psykologis syn paa det underbevisste sjælsliv og de fænomener, som staar i sammenhæng dermed, kunde bli gjort tilgjængelige ogsaa for almenheten.

For det første har de resultater, som er naadd, sin overordentlig store interesse i og for sig og kaster et uventet klart lys ogsaa over mange av det almindelige bevissthetslivs eiendommeligheter. Man lærer at forstaa baade sig selv og sine medmenneskers adfærd bedre.

Men dernæst er en slik kundskap en nødvendig forutsætning for en sund og fornuftig stilling til saa megen av den moderne overtro og fremfor alt til *spiritismen.* Det nytter litet at bekjæmpe spiritisme og mysticisme ved at benekte virkeligheten av fænomener, som man ikke engang gjør sig den umake at undersøke. Overordentlig mange av de fænomener spiritisterne paaberoper sig er ekte nok. Naar mangen dogmatisk naturvidenskapsmand med et skuldertræk vil avfærdige hele denne sak, viser han derved bare sin egen uvidenhet om sakens virkelige indhold og skader videnskapen. Spiritismen kan ikke motarbeides ved at benekte fakta, men bare derved, at videnskapen paaviser de naturlige aarsaker for visse merkelige psykiske fænomener.

Et andet omraade, hvor overtro og charlataneri har hat et rikt felt og har det den dag idag, er det medicinske. Ogsaa her ligger der ofte nok virkelige kjendsgjerninger til grund. At mange sygdomme blir helbredet gjennem religiøs paavirkning og mystiske kvaksalverkure, synes utvilsomt nok. Og ikke sjelden synes «sjælelægen» at kunne bringe hjælp i tilfælder, hvor den vanlige læges kunst er resultatløs.

Troldmand

Den moderne psykologi gir os her de riktige synspunkter for bedømmelsen. Den har vist os, hvilken enorm betydning rent sjælelige faktorer har for en række sygdomme. Mange sygdomme kan bare forstaaes som resultat av sjælelige rystelser og konflikter. Men for slike sygdomme er ogsaa den rent sjælelige behandling det væsentligste. Noget særlig mystisk er der derfor ikke i helbredelser gjennem sjælelig paavirkning, hvad enten denne er direkte eller indirekte, slik som ved kvaksalverkurer. De fuldbyrdes efter almindelige psykologiske og fysiologiske love, ogsaa der hvor det ytre apparat er mystisk og religiøst. Videnskabelig at studere disse love og stille de virksomme faktorer under effektiv kontrol, befriet fra overtroens og kvaksalveriets tilhylninger, er *psykoterapiens* opgave. Den fulde praktiske utnyttelse maa naturligvis bli forbeholdt specialisten. Men et visst kjendskap til saken kan allikevel være av stor praktisk betydning for alle: man lærer at møte bedre mange av de smaa nervøse besværligheter i det daglige liv og at undgaa de mange charlataner, som bygger paa uvidenheten.

I.

SUGGESTION OG HYPNOSE

1. **Suggestionen i det vaakne liv.**

Av grundlæggende betydning for de fleste av de tilsynelatende mirakuløse sjælsfænomener er den saakaldte suggestion.

Et foreløbig begrep om hvad suggestion er, kan man faa gjennem et enkelt litet eksperiment. Jeg har selv adskillige ganger utført det med held.

Jeg stiller mig foran en mand, eller helst en kvinde, og ber hende se mig stivt i øinene. Saa ber jeg hende løfte den høire arm og sier: «Naar jeg stryker hen over armen, vil den bli stiv, saa De ikke kan bevæge den.» Saa stryker jeg nogen ganger hen over den, og sier saa overbevisende jeg kan, idet jeg hele tiden ser hende stivt i øinene: «Armen *er* stiv; De *kan* ikke mere sænke den.»

For adskillige slaar det da ogsaa virkelig til. De forsøker forgjæves at faa armen ned; men det er ikke mulig for dem. Armen er lammet.

I et tilfælde som dette taler vi om suggestion: Jeg har suggereret kvinden, at hun ikke kunde bevæge armen. Og denne suggestion har været saa virksom, at armen virkelig blev lammet.

Karakteristisk for suggestionen er altsaa, at tanker eller forestillinger faar indflydelse paa et menneske uavhængig av hans bevisste vilje og tænkning. Der er ingen fornuftig grund til, at kvinden skulde holde armen stiv, fordi jeg sier, at den er det. Jeg simpelthen *indgir* hende den tanke saa kraftig og indtryksfuldt som jeg kan. Og denne tanke om, at armen er lammet, er tilstrækkelig

til virkelig at hitføre det, som tanken gaar ut paa, altsaa til at tanken realiseres.

I virkeligheten har vel *alle* vore forestillinger eller tanker om forandringer, der avhænger av vort nervesystem, en tendens til slik at realiseres. I de fleste tilfælder blir imidlertid denne tendens gjort uvirksom. Den blir *hæmmet* gjennem andre forestillinger, fremfor alt gjennem motforestillinger, kritisk prøvelse. Men i visse tilfælder blir de tilstrækkelige motforestillinger ikke vækket. Da trær realiseringstendensen mer eller mindre uhæmmet i dagen. Og den blotte tanke kan vise høist overraskende og usædvanlige virkninger.

Det er et saadant bortfald av motforestillingerne som i det nævnte lille eksperiment gir lammelsessuggestionen dens magt. Ved hele min optræden, idet jeg lar vedkommende stirre mig stivt i øinene o. s. v. fæster jeg hendes opmerksomhet saa ensidig paa mig selv, at hun godtar det jeg sier, uten motforestillinger, uten kritik. Hun tror derfor, at armen er lammet, og dermed er den det ogsaa. Som psykologen vilde uttrykke det: De sædvanlige associationsprocesser er avskaaret, og derfor faar tanken en usædvanlig virkning. Den faar — billedlig talt — ikke det vanlige avløp for sin energi.

Hvorvidt en forestilling, som vækkes i et menneske, skal bli en virksom suggestion, det avhænger altsaa av den maate, paa hvilken den mottages. Suggestion blir den først, naar den gjør sig gjældende uavhængig av kritisk bearbeidelse, automatisk. *En suggestion er altsaa en tanke eller forestilling, som paa grund av indskrænkning eller bortfald av de vanlige associationsprocesser opnaar en usædvanlig umiddelbar virkekraft, saa at endog en indgripende sjælelig eller legemlig forandring kan finde sted bare paa grund av tanken om forandringens indtræden.*

Hvor den virksomme forestilling indgies av en anden, taler vi om *fremmedsuggestion.* Hvor den skyldes vedkommende person

selv, taler vi om *selvsuggestion* eller *autosuggestion.* Av stor interesse er det, at suggestioner ikke altid behøver at være bevisste. Der gies ogsaa, som vi senere skal se, *underbevisste* suggestioner, og de kan være de kraftigste.

Det vilde her føre for vidt at gaa nærmere ind paa de mange teoretiske spørsmaal, som reiser sig i forbindelse med suggestionen. Men det rent erfaringsmessige forhold er altsaa det: Endog meget indgripende og høist forbløffende sjælelige og legemlige virkninger kan under egnede omstændigheter fremkaldes gjennem den blotte forestilling eller tanke om virkningens indtræden. Vi har her et forhold av største betydning. Mange eiendommelige omstændigheter i livet blir lettere forstaaelige, naar vi tar hensyn til suggestionens magt. Tungetalerbevægelsen, Storm-Monsen, Christian Science, vækkelser, modegalskaper, reklamevirkninger og nu vel ogsaa chiropraktiken o. s. v., o. s. v. — alt sammen er uforstaaelig uten kjendskap til suggestionens psykologi.

*

Jo mer det omfattende, selvstændige tanke- og viljesliv er hæmmet og undertrykket, desto lettere vil øiensynlig en forestilling, som indgies os, kunne faa magt over os. *Alt, som virker indsnævrende paa den aandelige horizont og formindsker vort sjælslivs omfang, har derfor en tendens til at øke suggestibiliteten.*

Mest utpræget forekommer en slik indsnævring av bevissthetsfeltet i den kunstige søvn som vi kalder *hypnose.* Under hypnose kan da ogsaa suggestionens magt være næsten eventyrlig stor. Det skal vi senere se eksempler paa. Foreløbig er det suggestionen i det almindelige, vaakne liv, som beskjæftiger os. Men ogsaa her gjør sig beslegtede forhold gjældende.

Almindelig kjendt er det jo f. eks. hvorledes sterke *følelser* og *affekter* kan virke indsnævrende og hæmmende paa associa-

tionsvirksomheten. En sterk sindsbevægelse eller affekt bevirker en stor *ensidighet* i forestillingsløpet. Det vide omsyn, den fornuftige overveielse, hensyntagen til de mange omstændigheter, mangler. Affekterne lar meget vanskelig motstridende forestillinger komme op. Man pleier jo at si, at kjærlighet gjør blind. Men det samme gjælder vreden, hatet, raseriet. Affekterne betegner en indstilling av sjælslivet i en bestemt retning og en dermed følgende indsnævring av bevissthetsfeltet. Den, som er i affekt, er derfor meget let mottagelig for suggestioner. Den som *frygter* f. eks. er meget litet motagelig for fornuftig raisonnement, men desto mer for alle mulige slags indbildninger, som staar i forbindelse med hans frygt. Denne suggestibilitet kan let gaa saa vidt, at den fører til illusioner og hallucinationer: Frygten for spøkelser bevirker undertiden, at man virkelig ser dem. — Av samme grund virker ogsaa personer, som frygtes, som der staar respekt av, meget suggestive og faar derfor en stor magt over andre. Mange av de faktiske, merkelige virkninger, som troldmænd og spaamænd til alle tider har formaaet at fremkalde, beror paa den frygt de har vakt og den dermed sammenhængende suggestive magt.

En særlig betydning for suggestibiliteten har al *tillid* og *tro,* som gaar i en bestemt retning. Tilliden har jo en tilbøielighet til at utelukke kritik. Paastande, som kommer fra folk man har tillid til, er derfor egnet til at virke suggestivt.

Paa grundlag av denne indstillingens og følelsens betydning for suggestibiliteten forstaaes ogsaa den store virkning som *ceremonier, autoritet* og *høitidelighet* har. Alt det er egnet til at sætte den, som skal paavirkes, i den rette stemning av forventning og ærefrygt, saa at de suggestioner der gives ham, møter mindst mulig motstand og utøver mest mulig virkning.

*

Et omraade, hvor suggestionen særlig indtryksfuldt viser sin virkning, er ved *helbredelse av sygdomme.*

Den blotte *tros* magt viser sig her ofte forbløffende stor. Selv om man ikke har eksempler paa, at troen i bokstavelig forstand har flyttet bjerge, saa har man mange eksempler paa, at den har helbredet sygdomme. (Smlgn. til det følgende den oversigtlige fremstilling av *Alfr. Lehmann* i «Overtro og Trolddom», B. II).

Amulet.

De helbredende suggestioner utgaar naturligvis særlig fra læger, kvaksalvere og saakaldte kloke koner. Anvendelsen av suggestion som lægemiddel gaar tilbake til den graa oldtid. Men forholdet blev som oftest galt tydet: Man trodde, at det var de anvendte trylleformler og besværgelser eller relikvier og indviede salver, som var det egentlige helbredende. Alt det var imidlertid bare hjælpemidler for suggestionen. Først i den senere tid er man blit tilstrækkelig klar over, at det er selve de suggererte forestillinger som er det egentlig virksomme. Ved mange nervøst betingede sygdomme vil ofte den blotte gjentagne forsikring om eller befaling om, at et sygdomssymptom skal forsvinde, virke tilstrækkelig suggererende til, at det ogsaa virkelig forsvinder. — En saadan fjernelse av sygdomssymptomer gjennem blot ordsuggestion i vaaken tilstand forutsætter imidlertid en lettroenhet, som ikke findes hos saa mange mennesker. I regelen vil den indgitte

helbredelsesforestilling vække en række motforestillinger, som svækker helbredelsesforestillingens herredømme og hæmmer dens virksomhet. Som oftest er det derfor nødvendig at indføre helbredelsesforestillingen ad omveie som en saakaldt *maskeret suggestion.* Man nøier sig ikke bare med suggestionen i ord, men forsterker den ved at gi et lægemiddel eller en anden behandling, som patienten tror er et virksomt middel mot vedkommende sygdom. I og for sig, kan dette lægemiddel være ganske uvirksomt. Gjennem den blotte forventning om helbredelse, som det gir, kan det imidlertid virke overordentlig gunstig. Det er ikke tvil om, at brødpiller, farvet vand og lignende paa grundlag av suggestion kan virke som overordentlig kraftige lægemidler ved mange sygdomme. Likeledes kan kvaksalverkurer, elektriske belter og «kloke koners» raad ved sygdomme, som overhode kan helbredes gjennem suggestion, meget hyppig vise sig mer virksomme end en virkelig lægevidenskapelig behandling. Det skylles imidlertid — ialfald som regel — ikke den anvendte kur i og for sig, men den sterke suggestive virkning som den formaar at utøve. Saa mange folk har nu en gang langt større tillid til og imponeres langt mer av kvaksalveren, om hvis mirakuløse kurer der gaar store frasagn, end av lægen, som tilstaar sin videnskaps begrænsning. Det er derfor ikke det spor underlig i, at kvaksalveren i de tilfælder hvor suggestionen er det væsentligste lægemiddel, ofte opnaar langt større resultater end lægen.

Hvor fuldstændig likegyldig selve behandlingen kan være, naar bare patienten tror tilstrækkelig paa dens virkninger, kan man se av følgende eksempel:

En bonde konsulterte den berømte læge, fyrst Hohenlohe, for en lamhet i tungen, som gjorde ham stum. Lægen vilde først maale den sykes temperatur og stak derfor et syketermometer ind under tungen paa ham. Bonden trodde imidlertid, at det var et instrument, som tungen skulde behandles med, og blev paa grund-

lag av denne tro i løpet av faa minutter befridd for sin lamhet. Og da lægen tok termometret bort igjen, faldt han paa knæ og utbrøt med kraftig stemme: «Gud være lovet, jeg er frisk, jeg kan tale igjen!»

Naar suggestionen kan ha saadanne næsten øieblikkelige virkninger, er det klart, at en *stadig gjentat suggestion* maa kunne utrette endnu mer. Her har vi sikkert forklaringen paa den store rolle som *amuletter* har spillet i fortiden og ogsaa spiller den dag idag. Amuletter er, som bekjendt, beskyttelsesmidler, som bæres mot sygdommer, uheld, forhekselser o. s. v. De forskjelligste ting har været brukt som amuletter: metalstykker og papirstrimler med magiske tegn og formler, stener, smykker reliquier o. s. v. Det er let at spotte over anvendelsen av slike amuletter. Men i virkeligheten har de sikkerlig ofte vist sig meget nyttige. Netop den tro, som har været knyttet til dem, har gjort dem virksomme. Anlægges f. eks. en amulet til helbredelse av en sygdom, saa vil den virke som en stadig gjentat helbredelsessuggestion, hver gang vedkommende merker dens eksistens. Som oftest bæres nu en amulet umiddelbart paa kroppen under klæderne. Og ved hver bevægelse vil dens tryk eller gnidning mot huden kunne bli følelig og vække den bestemte forestilling som er knyttet til amuletten. Men at en slik suggestion, som paa denne maate stadig gjentaes, i tidens løp kan ha kraftige virkninger, er ikke noget under. — Elektriske bælter og Voltakors kan virke paa lignende maate. —

Særlig kraftig blir suggestionen der hvor den kan støtte sig til den *religiøse tro*. Suggestibiliteten naar paa grundlag av den religiøse tro et høidepunkt, som tilliden til et blot menneske i almindelighet ikke kan fremkalde. Derved forklares de mange høist merkelige helbredelser, som faktisk forekommer paa de berømte valfartssteder, fremfor alt *Lourdes*. Glimrende har den store franske forfatter *Zola* skildret en slik helbredelse i sin roman «Lourdes».

«Den syke møter paa det hellige sted i høi grad suggestibel ved sin tillid til Guddommen, og denne suggestibilitet oparbeides nu med alle midler til et ekstatisk høidepunkt. Synet av votivtavlerne, reist til minde om lykkelige helbredelser, musiken, processionerne, søvnen paa det indviede sted, den hele religiøse atmosfære, alt bidrar til at spænde troen, haapet og forventningen om helbredelse til det høieste. Er sygdommen nu blot av den art, at den kan paavirkes ad psykisk vei, kræves der sædvanlig bare en tilfældig omstændighet, f. eks. den sykes tro paa, at helbredelsen vil indtræffe til et bestemt klokkeslet, for at patienten pludselig, som ved et mirakel, skal bli befriet for sine lidelser.» (Lehmann). —

Mange virkelige helbredelser opnaaes ogsaa indenfor den saakaldte *Christian-Science,* en bevægelse som har vundet adskillig utbredelse baade i Amerika og Europa. Christian-Scientisterne paastaar, at alt ondt bare er indbildning. Gud er nemlig alt i alle, og han er absolut god. Naar vi bare blir os det tilstrækkelig klart bevisst, vil alle formentlige lidelser forsvinde av sig selv: Jeg kan ikke være syk, fordi der ikke gies noget utenfor Gud, og Gud kan ikke være syk. — Det er ikke det mindste mystisk i, at slike suggestioner, naar de gjør sig tilstrækkelig sterkt gjældende i bevisstheten, i mange tilfælder kan føre til faktiske helbredelser. Disse helbredelser er imidlertid naturligvis ikke paa nogen maate noget bevis paa rigtigheten av Christian-Scientisternes læresætninger, likesaa lidt som helbredelserne i Lourdes og andre valfartssteder er noget bevis for rigtigheten av den katolske dogmatik.

*

De mange virkelige helbredelser og bedringer, som kan opnaaes gjennem sjælelig paavirkning, maa ikke faa os til at *overdrive* suggestionens betydning. Sikkerlig ikke alle sygdomme kan helbredes ved suggestion. Det vigtige spørsmaal reiser sig derfor:

Hvilke sygdomme kan helbredes gjennem sjælelig paavirkning, ved *tro*, som man populært sier, og hvilke ikke?

I almindelighet pleier lægene at anta, at bare saakaldte *funktionelle* lidelser er helbredelige gjennem suggestion, derimot ikke *organiske* lidelser, d. v. s. lidelser, som har sin aarsak i fysisk paaviselige forandringer i organismen. Helbredelig skulde være alle slags blot «nervøst betingede» sygdomme: mange slags kramper, søvnløshet, tvangsfænomener, lammelser o. s. v. Ikke helbredelige derimot sygdomme som f. eks. tuberkulose og kræft. Ved slike sygdomme skulde suggestionen bare kunne hjælpe sekundært ved at hæve appetiten, mildne smerter o. l. Nogen direkte virkning paa den organiske forstyrrelse skulde den derimot ikke kunne ha.

Vi skal imidlertid være litt forsigtige med at trække absolute grænser for hvad der *kan* opnaaes av helbredelse gjennem suggestion. For det første er skillet mellem funktionelle og organiske lidelser helt flytende, og ved mange hypnotiske eksperimenter maa vi sikkert betegne de ved suggestion fremkaldte forandringer som organiske. Og dernæst maa vi huske paa, at man ikke har lov til paa grundlag av de erfaringer over helbredelse ved suggestion, som *lægerne* gjør, at trække absolute grænser for hvad der *overhode* kan opnaaes gjennem suggestion. Ti lægerne kan neppe nogensinde fremkalde en saa ekstrem suggestibilitet som den der f. eks. kan naaes under den religiøse ekstase paa et sted som Lourdes. Vi kan derfor ikke helt avvise den mulighet, at der under religiøs paavirkning kan opnaaes helbredelser, som gaar ut over, hvad selv den dygtigste nervelæge paa grundlag av *sin* erfaring anser mulig. Det er ikke utelukket, at der i Lourdes i enkelte tilfælder er opnaaet forbausende helbredelser selv av fremskredne organiske lidelser.

Slike tilfælder vilde imidlertid være de sjeldneste undtagelser, og som regel gjælder det sikkert, at en *blot* psykisk behandling

av saakaldte organiske lidelser er til langt større skade end gavn, fordi den unddrar den syke fra en rationel lægevidenskapelig behandling.

*

Suggestionen er altsaa et mægtig helbredelsesmiddel.

Like saa gavnlig som suggestionen kan være i nogen tilfælder, likesaa *skadelig* kan den imidlertid være i andre. En skadelig indbildning, som sætter sig fast hos et menneske, vil kunne ta magten over ham og litt efter litt rette ham til grunde. Her har vi vel forklaringen paa den ødelæggende indflydelse som *forhekselser* og *forbandelser* ofte virkelig har øvet.

Paa interessanteste maate viser suggestionens evne til at fremkalde sygdomssymptomer sig ved den eiendommelige sygdom som kaldes *hysteri*. Hos hysterikere kan der optræ de forskjelligste, tilsynelatende yderst alvorlige sygdomssymptomer — som f. eks. krampeanfald, blindhet, døvhet, følelsesløshet, lammelser o. s. v. Disse symptomer skyldtes imidlertid ikke anatomisk paaviselige forstyrrelser i vedkommende organer. Men de er *sjælelig betinget*. Den hysteriske blindhet f. eks. beror ikke paa sygdom i øiet eller synsnerven. Men den beror derpaa, at de synsprocesser som rigtig ledes til hjernen, her ikke fremkalder de tilsvarende synsoplevelser. Og det skyldes igjen en — som regel helt ubevisst — suggestion. Av en eller anden grund har — ham selv uavvidende — den ide faat magt over hysterikeren, at han ikke kan eller ikke vil se. Og følgen av denne suggestion er, at han virkelig ikke kan se.

For forstaaelsen av denne rent psykogene oprindelse til de hysteriske symptomer har den store *Charcot* lagt grunden gjennem visse hypnotiske eksperimenter. Charcot befalte sine hypnotiserte, at de efter opvaagningen skulde være lamme paa en eller anden maate eller blinde eller døve eller stumme o. s. v. De adlød bok-

stavelig og var lamme, blinde o. s. v. indtil hypnotisøren igjen helbredede dem. Og de saaledes fremkaldte symptomer stemte i alle detaljer overens med lignende symptomer av tydelig hysterisk karakter.

Den dypere grund til, at visse suggestioner faar slik magt over hysterikeren, har imidlertid først den moderne *psykoanalyse* begyndt at klargjøre. Det skal vi senere komme tilbake til.

Meget vigtig er det nu, at disse sygdomssymptomer, like saa vel som deres opstaaen er sjælelig betinget, ogsaa kan bringes til at forsvinde gjennem sjælelig paavirkning. De kan pludselig vige for tilstrækkelig kraftige motsuggestioner. Og da det ofte, selv for lægen, kan være vanskelig nok og kræve en indgaaende undersøkelse at skjelne mellem virkelig organiske sygdomme og hysteriske efterligninger av dem, er det ikke saa underlig, at mirakelmagere undertiden kan utføre helbredelser, som for den medicinske lægmand maa ta sig ut som overnaturlige undere. Man skal ikke ta det saa altfor høitidelig, om man hører fra et sterkt bevæget religiøst møte, at blinde ser og lamme staar op og gaar. Der behøver ikke at være det spor overnaturlig i det.

*

En særlig interesse har den saakaldte *massesuggestion.* Det er et overordentlig betydningsfuldt og ofte konstateret faktum, at en «masse», d. v. s. en flerhet ved en fælles interesse forbundne individer, altid *er mer suggestibel end de enkelte individer hver for sig.* Suggestionen vækker ikke alene lettere følelser og lidenskaper i en masse end i et isoleret individ, men formaar ogsaa at bestemme massen til handlinger, som de enkelte individer for sig vilde vige tilbake for.

Der er flere forskjellige grunde til denne massens større suggestibilitet. For det første ser det enkelte individ i den omgivende masse en overlegen magt. Hans fri bevægelighet og evne til at

handle paa egen haand er hæmmet. Men derved svinder ogsaa den individuelle ansvarsfølelse. Bevissthetsfeltet blir overhode indsnævret og dermed suggestibiliteten øket. — Hertil kommer for det andet det som man kunde kalde *psykisk smitte,* og som beror paa den suggererende magt som *sindsbevægelsers legemlige ytringer har.* Synet av et eller andet affektutbrud vil saa godt som altid hos iagttageren fremkalde en tendens til de samme affektytringer og dermed vække en tilsvarende stemning. Hvis en taler f. eks. lægger an paa at fremkalde en bestemt affekt hos sine tilhørere, saa vil der altid være nogen av disse, som paavirkes lettere end de andre. Men da vil ogsaa de mindre mottagelige, som kanske vilde ha blit ganske upaavirket, hvis de hadde været alene, rives med ved at se og høre de andres affektutbrud. Og affektutbruddene av dem, som rives med, vil omvendt virke tilbake paa dem som oprindelig blev paavirket og igjen paa sin side øke deres affekt. — Hertil kommer ogsaa endnu en tredje omstændighet: Det menneske som tar del i et bestemt massemøte og forener sig med andre i en bestemt hensigt, tar ikke del i masseforsamlingen med sin hele personlighet. Gaar han til et politisk møte, saa lar han sit familiejeg og sit forretningsjeg hjemme, gaar han til et vækkelsesmøte, saa lar han ikke sit politiske jeg komme tilorde. Det er saa at si bare med en del av sin hele personlighet, at han deltar i massen, og som masseled er derfor hans aandelige horizont indsnævret. De motforestillinger som vilde melde sig, hvis ogsaa andre dele av hans hele personlighet var virksom, falder bort. Men dermed maa suggestibiliteten nødvendigvis øke.

Massesuggestionen spiller en overordentlig stor rolle i folkenes politiske, religiøse og økonomiske liv.

I politisk henseende behøver vi bare at tænke paa den voldsomme suggestive virkning som *slagord* kan ha. Gloire-ideen beruste det franske folk baade under det første og det andet keiserdømme og fik gjennem sin suggestive magt en beherskende ind-

flydelse paa Europas politik i det 19. aarhundrede. Særlig sterke utslag gir suggestionen sig under ophidselsestider, krigs- og revolutionstider. Soldaternes forhold under et slag bestemmes for en væsentlig del av massesuggestioner. Gjennem begeistring og mot opflammer soldaterne gjensidig hverandre, saa at selv den av naturen feige blir modig, mens omvendt en begyndende motløshet og panik kan smitte og bre sig med uimotstaaelig magt. Ogsaa under oprør og revolution kan massesuggestionen gi sig særlig slaaende uttryk. Begivenheter som stormen paa Bastillen o. l. vilde være uforstaaelige uten henblik paa den suggestive faktor. Man maa næsten ha været tilstede under oprør for at forstaa denne aandelige atmosfære, som øker massesuggestibiliteten til det yderste og gjør det usandsynligste mulig.

Kanske aller mest utpræget viser massesuggestionen sin magt i folkenes *religiøse* liv. Historien kan opvise en mængde av likefremme aandelige epidemier, som skyldes religiøs massesuggestion. Disse religiøse epidemier kan ofte anta en karakter saa fantastisk og usandsynlig, at de snarere synes at høre hjemme i en fantasifuld roman end i virkeligheten. Det er tilstrækkelig at minde om den berygtede *flagellantisme* i den senere del av middelalderen og om de religiøse *selvmordsepidemier* i Rusland. Slike religiøse utskeielser viser, hvilken frygtelig smittende suggestiv magt selv de mest vanvittige religiøse ideer kan ha. Aandelig smitte brer sig ofte langt sterkere end legemlig. Og aandelige farsotter kan ofte faa en uhyggelig utbredelse.

Av stor interesse er ogsaa de *massehallucinationer,* som undertiden forekommer blandt katolske kristne paa grundlag av massesuggestion.

Et sværmerisk anlagt og religiøst eksalteret barn eller en hysteriker, som er særlig hengit til Maria-kultusen, ser paa et bestemt sted himmeldronningen i den glans, som troen og den vanlige billedlige fremstilling gir hende. Efterretningen om denne

hendes underfulde tilsynekomst brer sig i omegnen, og en mængde troende strømmer sammen og venter paa, at synet skal vise sig. Massens religiøse ophidselse stiger mer og mer, den ene smitter den anden, og den troende forventning blir sterkere og sterkere. Under slike omstændigheter kan det da ofte hænde, at synet blir seet, ikke bare av en enkelt, men av en stor del av forsamlingen. Slike begivenheter har ofte fundet sted i katolske lande i tidligere aarhundreder, men ogsaa i mer moderne tid, særlig naturligvis i ophidselsestider. I koleraaaret 1885 f. eks. fandt en massehallucination av Guds moder sted i landsbyen Korano ved Neapel. Indbyggerne saa paa en høi i nærheten, paa hvilken der befandt sig et kapel, Madonna indhyllet i sort gevandt, bedende for menneskehetens redning. Efterretningen om denne begivenhet drog snart saa store menneskemængder til Korano, at den italienske regjering saa sig foranlediget til at avspærre høien ved politi og fjerne kapellet for at hindre videre utbredelse av hallucinationsepidemien. (Smlgn. *Løwenfeld:* «Der Hypnotismus», s. 480).

*

Læren om suggestionen er ikke bare et teoretisk høist interessant kapitel i psykologien, men har ogsaa den største praktiske betydning for os alle i vort daglige liv.

De fleste mennesker er saa letsindige og litet nøieregnende med sine tanker. En blot tanke kan da ikke gjøre saa meget, mener de. De glemmer, at tanken i den forstand er en virksom realitet, at den har en tendens til at realiseres. Og for os alle er det av stor betydning at vite litt om de betingelser, under hvilke denne tendens kan bli virksom og faa magt over vor sjæl og vort legeme.

Vor tid har gjort saa meget for den *fysiske hygiene.* Men hvem tænker paa, at en *aandelig hygiene* er like saa vigtig, kanske vigtigere, og at det er mulig for et menneske gjennem planmæssig

og fornuftig anvendelse av selvsuggestion at forandre sig selv og forbedre sin livslod i forbausende grad, mens omvendt uheldige suggestioner kan forgifte hans liv.

Der er her et felt, som i langt høiere grad end tidligere burde gjøres til gjenstand baade for videnskapelig studium og for praktisk anvendelse. Indtil nu har det været saa, at den planmæssige anvendelse av selvsuggestionsmetoder for en stor del har været forpagtet av visse mystiske og religiøse retninger. Men den virkelig værdifulde og praktisk anvendelige kjerne i Mind-Cure-bevægelsen, Christian-Science, teosofien o. s. v. burde kunne befries fra den særlige mystisk-religiøse iklædning og gjøres praktisk tilgjængelig ogsaa for dem der staar fremmed for disse retningers religiøse og metafysiske lærdomme.

Saa mange nervøse besværligheter, træthet, nedtrykthet o. s. v. kan et menneske overvinde gjennem selvsuggestion, ved stadig at fylde sig selv med *positive* tanker — om sundhet, energi o. s. v. og utelukke fra sig tanken om svakhet og sygdom. Det er naturligvis let at spotte over *Coués* berømte formel: «Bedre og bedre i enhver henseende dag for dag!» Men det er vel ikke tvil om, at den faktisk *har* hjulpet mange i forbausende grad. Og er det i grunden noget andet den dygtige nervelæge i almindelighet gjør end at indgyde sin patient positive forestillinger? «Den nervøse patient — sier den berømte *Dubois* — er paa vei til at komme sig den dag han har overbevisningen om, at han vil bli kureret. Han er kureret den dag han selv tror at være kureret.»

Det maa imidlertid ikke glemmes, at de individuelle forskjelle med hensyn til mottagelighet for selvsuggestioner er meget store. Hvad der hjælper en, behøver ikke at hjælpe en anden. Noget altid brukbart universallægemiddel er selvsuggestionen derfor naturligvis ikke. Ikke alle mennesker kan med held anvende den.

Dypere og varigere virker vel ogsaa en anden sjælelig behandling, som vi senere skal lære at kjende: den psykoanalytiske.

2. **Hypnosen.**

Den menneskelige sjæl er rikere paa muligheter end de fleste aner. Under særlige omstændigheter kan den hensættes i tilstande, hvor den aabenbarer nye og forbløffende sider, som for den uindviede tar sig næsten mirakuløse ut. En slik tilstand er hypnosen.

Tidligere var det ikke usedvanlig, at saakaldte magnetisører reiste omkring og ved offentlige forestillinger fremviste hypnotiske eksperimenter. Det er nu forbudt i de fleste kulturlande. Men endnu kan man av og til træffe paa at se slike forestillinger. Gjennem dem kan man faa et foreløbig indtryk av, hvad hypnose er for noget:

Der kommer for eksempel ind paa scenen en mand, som utmerker sig ved sine skinnende øine og et visst fremmedartet utseende. Sammen med denne «magnetisør» kommer en blek, nervøst utseende ung mand eller kvinde, som paa plakaterne er reklamert med som et berømt medium. Mediet sætter sig paa en stol. Magnetisøren stiller sig foran ham og holder op for ham en liten glinsende krystal eller lignende. Efter at mediet har stirret en stund ufravendt paa den glinsende gjenstand, falder det tilsynelatende i søvn. Nogen almindelig søvn er det imidlertid ikke. Ti mediet hører øiensynlig, hvad magnetisøren sier, og retter sig efter befalinger. Mediet faar for eksempel ordre om at løfte armen: han gjør det. Saa sier magnetisøren: «Nu er Deres arm stiv; De kan ikke mer bevæge den, selv om De anstrenger Dem aldrig saa meget.» Mediet gjør fortvilede anstrengelser, men armen er

Hypnotisk behandling i gamle dage.

lammet. Magnetisøren holder en fjær hen under næsen paa ham og sier: «Det er en rose: den dufter godt.» Straks opklares hans ansikt av et smil, og han synes med velbehag at indaande rosenduft. Magnetisøren sier: «Deres arm er følelsesløs; De vil ikke merke det, naar jeg stikker Dem med en naal.» Saa stikker han en naal dypt ind. Mediet fortrækker ikke en mine og synes overhodet ikke at merke det. Tilsidst trækker magnetisøren med kridt en strek paa gulvet og sier: «Naar jeg har talt til fem, vil De vaagne; De vil reise Dem og gaa, men naar De kommer til kridtstreken, vil De føle en uovervindelig, usynlig motstand og ikke

kunne komme videre, før jeg gir Dem tilladelse.» Saa tæller han langsomt til fem. Ved fem vaagner mediet, reiser sig og vil gaa. Men pludselig stanser han; han er kommet til kridtstreken; hans ansikt antar et forvirret og hjælpeløst uttryk; han blir staaende og anstrenger sig fortvilet, men det gaar ikke, før den anden sier: «Nu kan De!» Da er der ingen vanskelighet længer.

Hvad er det som foregaar ved en slik forestilling? Er ikke det hele bare avtalt komediespil?

Det ligger nær for tilskuerne at tænke saa. Men i virkeligheten er fænomenerne ekte nok. Det vi har været vidne til, har netop været en hypnose. Ved at holde den glinsende gjenstand op for mediet har magnetisøren hypnotisert ham, bragt ham i en anden bevissthetstilstand end den sedvanlige. I denne tilstand har mediet været saa motstandsløst underkastet den andens indflydelse, at han virkelig har set og luktet fjæren som en rose, fordi magnetisøren sa ham, at det var saa, hans arm var virkelig lam og følelsesløs, han kunde virkelig ikke passere kridtstreken.

*

Mange mennesker tror, at en slik hypnose er en sykelig tilstand, og at bare hysteriske personer kan hypnotiseres. Det er imidlertid en feiltagelse. Hypnosen er forsaavidt ikke noget abnormt, som de fleste mennesker kan hypnotiseres. Meget dyktige og erfarne hypnotisører skal kunne hypnotisere op til 95 procent av alle aandsfriske mennesker. Betingelse er imidlertid da, at vedkommende er villig til at la sig hypnotisere og ikke gjør motstand. Mot sin egen vilje lar væsentlig bare mennesker sig hypnotisere, som er særlig let hypnotiserbare eller har været hypnotisert ofte tidligere.

Kjendskapet til hypnosen er sikkert meget gammelt. Alt de gamle indiske asketer har sikkerlig anvendt metoder, som har ført til hypnotiske tilstande. Og en hel række av de gamle kulturfolk

har i religiøse og profetiske øiemed brukt fremgangsmaater, som maa ha været egnet til at frembringe hypnose.

Til almindeligere kjendskap kom hypnosen imidlertid først i slutningen av det 18. aarhundrede gjennem den berømte Wienerlæge *Anton Messmer* (1734—1815). Hans forsøk vakte en overordentlig stor opsikt. Hypnotismen var imidlertid hos ham endnu saa sammenblandet med al slags mystiske og okkultistiske teorier og fremgangsmaater, at hans lære støtte paa meget stor motstand blandt videnskapsmændene. Først litt efter litt trængte derfor overbevisningen om de hypnotiske fænomeners ekthet igjennem. Særlig fortjeneste indla sig her omkring midten av det 19. aarhundrede den engelske læge *James Braid* og noget senere den franske forsker *Liébault*. I nutiden er hypnosen almindelig anerkjendt og anvendes i adskillig utstrækning inden lægevidenskapen.

Hypnosen er altsaa en art kunstig søvn, som utmerker sig derved, at den hypnotiserte næsten viljeløst er underkastet hypnotisørens indflydelser.

Paa forskjellig maate kan nu denne hypnotiske søvn fremkaldes. Man pleier at skjelne mellem de fysiske og de psykiske hypnotiseringsmetoder. Jeg skal imidlertid ikke her forklare disse metoder nærmere for ikke at friste nogen til at foreta egne eksperimenter paa omraadet. Det kan nemlig medføre meget uheldige følger. Ved hypnotiseringen avhænger forøvrig overordentlig meget av hypnotisørens *personlighet*. Hypnotiseringen er noget av en kunst, som kræver baade erfaring og medfødte egenskaper.

Den hypnotiske søvn kan ha forskjellig dybde. Man har derfor ofte inddelt hypnosen i mange forskjellige grader. Det kan imidlertid ved den almindelige normale hypnose være tilstrækkelig at skjelne mellem den lette og den dype hypnose. Den som bare har været i let hypnose, husker efter opvaagningen det som er foregaat under hypnosen. Efter den dype hypnose derimot har man — hvis ikke særlige omstændigheter kommer til — *glemt* det som er foregaat. Den dype hypnose kaldes ofte *somnambulisme*.

I mange henseender ligner hypnosen den almindelige søvn. En avgjørende forskjel er der imidlertid. Hypnosen er ingen fuldstændig søvn, men bare en *delvis* søvn. Den som befinder sig i dyp hypnose, kan ligge hen og se ut, som om han sover fuldstændig. Hans bevissthet er imidlertid ikke, slik som den almindelig sovendes, relativt like avlukket fra alle ydre paavirkninger; men han staar i en eiendommelig forbindelse eller *rapport* med hypnotisøren, saa at han hører hvad hypnotisøren sier og i det hele i næsten utrolig høi grad er mottagelig for alle indflydelser, som utgaar fra ham. Mer eller mindre er hans opmerksomhet trukket tilbake fra hele utenverdenen *med undtagelse av hypnotisøren,* om hvilken den netop er koncentrert. Rapporten behøver forøvrig ikke nødvendig at være indskrænket til hypnotisøren; det er mulig ogsaa for andre end hypnotisøren at komme i rapport med en hypnotisert.

Paa grund av dette eiendommelige rapportforhold, som karakteriserer hypnosen, er det mulig for hypnotisøren at vække tillive hos den hypnotiserte de tanker eller forestillinger han vil. Og da paa grund av den delvise søvn en stor del av den hypnotisertes selvstændige sjælsliv er sat ut av virksomhet, maa disse forestillinger komme til at virke som meget sterke suggestioner. *Den overordentlig økede mottagelighet for suggestioner er overhode det væsentligste kjendetegn ved den normale hypnose.* Hypnotisøren kan suggerere den hypnotiserte omtrent hvad han vil. Den hypnotiserte er undertiden næsten som et helt viljeløst verktøi i hans haand.

Rent eventyrlige kan mange av de virkninger, som suggestionen kan fremkalde under hypnosen, synes. Jeg har alt i begyndelsen nævnt nogen eksempler, men skal anføre nogen til. Alle sjælelige og ogsaa overordentlig mange legemlige funktioner kan paavirkes i næsten utrolig grad.

Med største lethet kan man hos en hypnotisert frembringe de

forskjelligste *sansebedrag* — illusioner og hallucinationer. Gir man ham for eksempel et glas vand med den forsikring, at det er champagne, drikker han det med velbehag som champagne og kommer i champagnestemning! Særlig interessant er det, at sansebedragene kan ha tilsvarende *legemlige* virkninger som om de var virksomme realiteter. Klæber man for eksempel et stykke almindelig papir paa huden av en hypnotisert, idet man erklærer at ha lagt paa et trækplaster, kan det hænde, at der utvikler sig en blemme, som om papiret virkelig hadde været et trækplaster. — Et yndet eksperiment er det, at la en hypnotisert spise en stor, raa løk, idet man forsikrer ham, at det er en pære. Han spiser den med velbehag *uten taaresekretion.*

De mest usandsynlige syner og indbildninger kan fremkaldes gjennem hypnotisk suggestion baade under selve hypnosen og efter opvaagningen. «Jeg lot — sier en av de mest kjendte forskere paa dette omraade, *August Forel* — en somnambul efter hypnosen se forlængst avdøde slektninger, med hvilke hun længe underholdt sig. Andre lot jeg i fantasien vandre som Petrus paa havet eller over en flod. Andre forvandlet jeg i sultne ulver eller løver, saaledes at de brølende kastet sig over mig og vilde bite mig. Jeg blev endog engang bidt til blods — —. En mand forvandlet jeg til en pike, som husket sine menstruationer, og omvendt en pike til en officer. Ved suggestion av barndom blir hos gode somnambuler sprog og skrift tilsvarende forandret».

Med lethet kan blindhet, farveblindhet, døvhet, smerteufølsomhet o. s. v. suggereres. Man har under hypnosen trukket ut tænder, aapnet abscesser, gjort dype stik, uten at den hypnotiserte merket noget. Det var tilstrækkelig at forsikre, at vedkommende legemsdel var ufølsom. Endog større kirurgiske operationer og fødsler er, om end sjeldnere, mulig i hypnose.

Ved siden av vanlige hallucinationer kan man under hypnosen ogsaa let fremkalde saakaldte *negative hallucinationer.* Ved de

vanlige eller positive hallucinationer dreier det sig om iagttagelsen av noget, som ikke er virkelig forhaanden, ved de negative hallucinationer derimot netop omvendt om manglen paa evne til at kunne iagtta en ting, som er tilstede og paavirker sanserne. Man kan gjennem enkel suggestion gjøre gjenstande og personer usynlige for den hypnotiserte. Man kan ogsaa indskrænke den negative hallucination til bare at gjælde enkelte dele av en ting og paa den maate f. eks. bevirke, at et menneske blir seet uten hode eller uten armer og ben.

Ogsaa efter opvaagningen kan en, som har været hypnotiseret, ha negative hallucinationer, hvis han under hypnosen har faat en tilsvarende suggestion. Hvor fuldstændig en slik negativ hallucination kan være, faar man et levende indtryk av gjennem en skildring av en berømt forsker, *Bernheim.* Bernheim hadde suggereret en somnambul dame, at han selv ikke var tilstede. «Den somnambule, som der er tale om — fortæller han selv — bragte den negative hallucination istand i høieste fuldendelse. Hun var logisk nok til ikke at iagtta mig med nogen sans. Man forsikret hende, at jeg var der og talte med hende; forgjæves, hun trodde bare, at man vilde gjøre sig lystig over hende. Jeg stiller mig like overfor hende, ser hende ind i øinene og skriker til hende: «De ser mig jo; De bare anstiller Dem, som om De ikke ser mig, De bedragerske, De vil bare narre mig!» Hun rører sig ikke og fortsætter sin samtale med de andre. Jeg fortsætter i en fuldstændig sikker tone: «Forøvrig vet jeg alt, mig kan De ikke ta ved næsen. De er en daarlig person. De har alt for to aar siden hat et barn. Er det sandt, at De har gjort det av med det, slik som man har fortalt mig?» Hun beholder sit rolige ansigtsuttryk og fortrækker ikke en mine. Da jeg er nysgjerrig efter at vite, om der ved hjælp av en slik negativ hallucination kunde begaaes et grovt misbruk, løfter jeg med en rask bevægelse op hendes skjørt og underklædning. Hun er ellers meget blyg, men nu tillater hun det uten at

rødme det mindste. Jeg kniper hende i læggen og i laaret, uten at hun rører sig. Jeg er overbevist om, at man kunde voldta hende i denne tilstand; hun vilde slet ikke værge sig.»

Interessant er det, at der ved de negative synshallucinationer ikke optrær noget hul i synsfeltet. Bortfaldet blir dækket gjennem en fantasiting, den negative hallucination altsaa utfyldt av en positiv. Den hypnotiserte ser f. eks. paa den stol, hvor den person han ikke kan se sidder, en pute eller et klædningsstykke e. l. —

En særlig interesse har hypnosens indflydelse paa sansernes *følsomhet.* Der er her en del meget interessante fænomener, som har hat adskillig betydning for overtroens historie.

Som oftest er sansernes følsomhet nedsat under hypnosen. Særlig under den dype hypnose kan denne nedsættelse være meget betydelig, saa at der ogsaa uten særlige suggestioner kan optræ følelsesløshet. Forholdet kan imidlertid ogsaa slaa om, slik at der fremtrær en meget sterk *overfølsomhet* av sanserne. Denne overfølsomhet kan ofte være saa enorm, at man, hvis man ikke er tilstrækkelig kritisk, let kommer til at tilskrive den hypnotiserte oversanselige evner, *«clairvoyance»,* evnen til «tankelæsning» o. s. v.

Jeg har selv gjort følgende lille eksperiment, som illustrerer denne skjærpelse av opfatningsevnen under hypnose. Av hvitt papir klippet jeg ut en række rektangulære stykker saa like som jeg kunde faa dem. Et av dem, som jeg hadde merket paa den ene side, la jeg med den anden side op foran en dame, som befandt sig i dyp hypnose, og forsikret hende, at det var et billede av hendes lille datter, hvad hun da ogsaa straks bekræftet. Saa tok jeg papirstykket og blandet det med de andre og la dem alle foran den hypnotiserte, idet jeg opfordret hende til at peke paa billedet av datteren. Hun pekte da ogsaa virkelig paa det rigtige stykke. Hun maatte altsaa ved dette ha merket sig og husket noget, som skilte det ut fra de andre, tiltrods for at stykkerne

var saa like, at forskjellen mellem dem vilde ha undgaat enhver almindelig opfatning.

Hvor skjærpet «følesansen» kan bli, faar man et indtryk av gjennem et eksempel som professor Herrlin i Lund fortæller: En av hans kolleger hadde anledning til at eksperimentere med en dame, som i somnambul tilstand formaadde at «læse» vanlig tryk bare ved at føle med fingerspidserne langs linjerne i en bok eller en avis. — Hvad hørselen angaar, saa kan den hypnotiserte undertiden selv paa lang avstand forstaa ord, som hviskes uvilkaarlig med næsten umerkelige hviskebevægelser. Og da vor tænkning saa godt som altid ledsages av slike uvilkaarlige, næsten umerkelige hviskebevægelser, kan altsaa en hypnotiseret undertiden bare paa grundlag av sin naturlige, skjærpede hørsel optræ som «tankelæser», uten at han derfor behøver at være i besiddelse av særlige «telepatiske evner».

Ogsaa synssansen kan bli overordentlig skjærpet under hypnose. Det gjør det mulig for mange somnambule at se til en viss grad selv med tilsyneladende helt lukkede øine eller gjennem vatforbindinger eller lignende. Det er derfor ikke saa underlig, at man ofte, naar man ikke har været tilstrækkelig opmerksom paa denne skjærpelse av det naturlige syn, har trodd, at somnambulerne har kunnet se med mavegruben (istedenfor med øinene) o. l.

*

Vi har alt set, at virkninger av den hypnotiske suggestion kan gjøre sig gjældende ogsaa efter opvaagningen. Slike virkninger betegnes som *posthypnotiske*. Omtrent alt det som kan opnaaes i hypnosen selv, kan ogsaa under gunstige omstændigheter fremkaldes posthypnotisk i vaaken tilstand, naar man under hypnosen gir den hypnotiserte den befaling, at det skal skje paa den og den tid, *efter* at han er vaagnet av hypnosen.

Vi staar her ved et forhold av den mest vidtrækkende teoretiske interesse — som vi senere skal se. Men ogsaa praktisk betydning har det. Gjennem posthypnotisk suggestion kan man paa forhaand for en bestemt tid, hvor hypnotisøren slet ikke behøver at være tilstede, bestemme den hypnotisertes tanker og handlinger, uten at han engang behøver at ha anelse om, at driften utgaar fra hypnotisøren. Der ligger her en fare ved hypnosen i de tilfælder, hvor det kunde tænkes, at en hypnotisør vilde søke at misbruke en hypnotiseret til at begaa *forbrydelser* for sig.

Hypnose med katalepsi og følelsesløshet (efter Weygandt). Merk naalen i høire haand!

*

Av de eksempler paa hypnotiske fænomener som er nævnt, faar man et indtryk av den overordentlige magt som den hypnotiske suggestion kan ha.

Saa utprægede fænomener forekommer imidlertid ikke paa langt nær ved *alle hypnoser,* men i almindelighet bare ved særlig suggestible individer, som har været hypnotiseret flere ganger. I de fleste tilfælder vil bare suggestioner, som ikke er for meningsløse og ikke strider for meget mot den hypnotisertes vaner og karakter, realiseres. Den hypnotisertes

lydighet er aldrig absolut; den har sine grænser. Det er ikke umulig for en hypnotiseret at gjøre motstand — og det saavel *ubevisst* gjennem selvsuggestioner som *bevisst* gjennem overveielser.

Og fremfor alt maa det fremhæves, at i de fleste tilfælder den hypnotisertes *tillid til* og *tro paa* hypnotisøren er en væsentlig betingelse for at dennes suggestioner skal være virksomme.

Som almindelig regel gjælder derfor, *at et menneske gjennem hypnotisk suggestion ikke kan bringes til at utføre handlinger, som staar i sterk motstrid med hans karakter og livsvigtige interesser.*

Fra denne almindelige regel gives der imidlertid sikkerlig ogsaa undtagelser. Der gives utvilsomt somnambule, som er saa kolossalt suggestible, at de næsten fuldstændig motstandsløst er utleveret hypnotisørens suggestioner. Og slike somnambule kan efter all sandsynlighet gjennem suggestion forledes til forbrydelser og derved bli farlige redskaper i forbryderske hypnotisørers haand. Slike tilfælder er imidlertid meget sjeldne og faren ikke paa langt nær saa stor, som man har været tilbøielig til at tro.

Ogsaa alvorlige sundhetsskadelige virkninger *kan* hypnosen ha, hvis den utøves av dilettanter, som ikke har tilstrækkelig kundskap og erfaring. Ingen skulde derfor indvilge i at la sig hypnotisere av andre end en med hypnosen fuldt fortrolig læge eller psykolog, og ingen burde utføre nogen hypnotisering uten at der var vidner tilstede, for ikke senere at kunne mistænkes for at ha misbrukt hypnosen.

I den ukyndiges haand er hypnosen et farlig redskap, som anretter mer skade end gavn. For den erfarne nervelæge og psykolog derimot er den et overordentlig verdifuldt hjælpemiddel i kampen mot en række «nervøse» lidelser, hysteri, kramper, hodepine, appetitløshet, søvnløshet. Ogsaa alkoholisme og morfinisme kan undertiden med held bekjæmpes gjennem hypnotisk suggestion.

*

Tilsidst et par ord om *forklaringen* av de merkelige fænomener, som kan optræ under hypnosen.

Nogen tilfredsstillende gjennemført fysiologisk teori for hypnosen har vi endnu ikke. Men rent psykologisk kan vi forstaa grundeiendommeligheterne ved den hypnotiske tilstand gjennem den antagelse, at hypnotiseringsmetoderne bevirker en *indsnævring av bevissthetsfeltet,* en delvis søvn, hvor en større eller mindre del av sjælslivet er sat ut av virksomhet. En slik indsnævring av bevissthetsfeltet maa efter de almindelige psykologiske love netop ha tilfølge virkninger som de der erfaringsmæssig optræer under hypnosen. Da paa grund av den delvise søvn den egne sjælsvirksomhet er sterkt indskrænket, vil de associationsprocesser, som vanlig knyttes til forestillingerne, helt eller delvis falde bort. Men følgen herav maa være, at de forestillinger, som hypnotisøren vækker hos den hypnotiserte, ikke fremkalder de nødvendige *motforestillinger.* De blir ikke gjenstand for tilstrækkelig selvstændig kritik og overveielse. Men derved maa de faa en ganske anden magt end de vilde faat i almindelig, vaaken tilstand. De maa nødvendig virke som sterke suggestioner.

Hertil kommer saa, at en delvis søvn, netop idet den gir bevissthetsprocesserne et meget mindre omfang end vanlig, til gjengjæld maa antas at gi dem en større intensitet. Det er jo noget, som er almindelig kjendt fra opmerksomhetens indflydelse: Over et jo mindre omraade bevissheten er spredt, desto mere levende og tydelige blir de opfattede bevissthetsindhold. Denne omstændighet bidrar til at forklare den lethet, med hvilken hallucinationer og illusioner kan fremkaldes under hypnosen.

Mange fænomener indenfor hypnosen staar vi ganske visst endnu uten tilstrækkelig forstaaelse av. Men alt av det lille som er antydet, vil man kunne se, at hypnosen ikke — slik som det saa let kan synes — maa opfattes som en helt mystisk tilstand unddrat de vanlige psykologiske love. Tvert om kan vi forstaa

hypnosens grundfænomener som en nødvendig følge av de vanlige psykologiske loves gyldighet under de forandrede betingelser, som er git med en kunstig indsnævring av bevissthetsfeltet.

De hypnotiske fænomener er ikke noget helt nyt, uforklarlig, som er uten sidestykke i det normale vaakne sjæleliv. Men de er saa at si en rendyrkning av ting, som vi alle kjender de første begyndelser til fra det almindelige daglige livs erfaring.

II.

UNDERBEVISSTHET OG PSYKOANALYSE

1. Underbevisste erindringer — Konflikt og fortrængning.

Studiet av de posthypnotiske fænomener gir os den beste nøkkel til forstaaelse av *underbevisste processers betydning.*

Jeg sier for eksempel til en dame, som jeg har bragt i dyp hypnose: «Imorgen klokken 12 vil De gjøre mig et besøk.» Efter at damen er vaagnet, husker hun intet om denne befaling. Den næste dag klokken 12 kommer hun imidlertid. Hvad der virkelig har drevet hende til at gjøre besøket, vet hun ikke. Men som grund angir hun kanske, at hun er kommet for at levere tilbake en bok hun hadde laant, eller lignende. — Et andet eksempel: Jeg sier til en hypnotisert: «Efter at De er vaagnet, vil De stille den stol der op paa bordet!» Vedkommende utfører opdraget. Paa spørsmaalet efter motivet angir han, at stolen var iveien for ham.

I tilfælder som disse blir altsaa en handling utført, hvis egentlige drivfjær er ubevisst for den handlende. Grunden til handlingen maa søkes i eftervirkningen av en tidligere oplevelse — den hypnotiske befaling — som imidlertid er forsvundet fra bevisstheten, men allikevel forblir fuldt virkekraftig. Den virker — billedlig uttrykt — under bevissthetens tærskel.

Paa lignende maate kan ogsaa bestemte følelsesreaktioner være bestemt ut fra det ubevisste. Man suggererer for eksempel en hypnotisert, som er svært glad i plommer, at han ser en stor, ækkel mark i en plomme. Efter at han er vaagnet, husker han ikke noget av denne episode. Hvis man nu byr ham plommer, kan det imidlertid være, at han avslaar dem med alle mulige vilkaarlige be-

grundelser: Han har faat en for ham selv uforklarlig avsmak for plommer. Grunden til denne avsmak er helt skjult for ham selv. Den ligger i eftervirkningen av en oplevelse, som er forsvundet fra hans erindring, men allikevel virker og det endog — som det let kan vises — sterkere end om den var bevisst: Hvis det nemlig lykkes at bringe den hypnotiske episode frem igjen i bevisst erindring, forsvinder avsmaken straks.

Ogsaa illusioner og hallucinationer kan fremkaldes paa lignende maate: de kan skyte frem paa grundlag av indtryk, som er forsvundet fra bevisstheten. Jeg nævner et enkelt eksempel:

Dr. Beaunis suggererte den 14. juli 1884 en dame, at hun skulde se ham den 1. januar 1885; han skulde ønske hende godt nytaar og saa forsvinde. Efter opvaagningen av den hypnotiske søvn hadde damen glemt denne suggestion. Den 1. januar 1885 befandt dr. Beaunis sig i Paris, damen i Nancy. Samme dag fortalte hun til forskjellige mennesker, deriblandt ogsaa den berømte dr. Liébault, at hun om formiddagen klokken 10 hadde hørt det banke paa døren. Paa hendes «værsaagod» hadde hun set dr. Beaunis komme ind i værelset, ønske hende godt nytaar og saa hurtig gaa sin vei igjen.

De posthypnotiske fænomener viser os altsaa med overbevisende tydelighet to ting: For det første, at baade vore handlinger, følelser og forestillinger kan bestemmes ut fra grunde, som er os selv ubevisste. For det andet, at indtryk, som er forsvundet fra bevisstheten, kan vedbli at være virksomme for vort sjælsliv og vore handlinger og det endog i langt sterkere grad end tilsvarende bevisste sjælsindhold.

En slik underbevisst motivering av handlinger, følelser og forestillinger gjælder nu imidlertid ikke bare for efter-hypnotiske fænomener, men spiller ogsaa en avgjørende rolle for sjælslivet forøvrig.

I langt høiere grad end de fleste mennesker aner, bestemmes

vore handlinger av forhold, som vi ikke er os selv bevisste, av instinkt, vaner, eftervirkninger av glemte barndomsoplevelser og saa videre. Foruten disse egentlig avgjørende omstændigheter lægger vi os imidlertid, naar vi ser tilbake paa handlingen og søker at *forklare* den, tilrette bevisste motiver og tror, at det er dem, som har været bestemmende — ganske paa lignende maate som den der ifølge en glemt hypnotisk befaling sætter stolen op paa bordet, tror at gjøre det, fordi stolen er iveien. En slik argumentation, som vil begrunde fornuftig en handling eller en følelses- eller tankereaktion, som fremgaar av ubevisste motiver, pleier man at kalde en *rationalisering*.

Rationaliseringen er en proces, som vi overordentlig hyppig støter paa i det daglige liv, og som er av grundlæggende betydning for forstaaelsen av sjælslivet. Særlig klart trær rationaliseringen i dagen i mange tilfælder, hvor motivet til en handling er en impuls eller et begjær, som i almindelighet betraktes som lavt eller umoralsk. De fleste mennesker kan helt enkelt ikke opriktig erkjende en slik aarsak for sin handlemaate og bruker derfor den største opfindelseskunst for at finde mere respektable grunde for sin optræden — uten at det paa nogen maate behøver at være tale om bevisst hykleri. Krigførende, som i virkeligheten drives av de mest primitive instinkter, indbilder sig selv og andre, at de kjæmper for «retfærdighetens og civilisationens sak». Den paalidelige partimand, hvis stilling til et bestemt spørsmaal avgjøres av den form av hjordinstinkt som finder uttryk i hans parti, tror at bestemmes av de logiske «for» og «imot» med hensyn til vedkommende spørsmaal. Kvinden, som tillater en forelsket mand, som hun ikke vil gifte sig med eller gjøre til sin elsker, at omgaaes hende og endog opmuntrer ham, gjør det sandsynligvis som oftest, fordi selskapet med tilbederen tilfredsstiller hendes feminine kjønsinstinkt, «smigrer hendes forfængelighet». Men for sig selv og an-

dre retfærdiggjør hun kanske sin opførsel ved at forestille sig, at den hviler paa godhet fra hendes side, fordi «han vilde ellers bli saa ulykkelig». Det virkelige instinktive motiv erkjendes ikke, fordi det maatte betraktes som mindreværdig.[1])

Særlig klart kan underbevisste faktorers betydning vise sig ved bestemte følelsesreaktioner. Ofte har disse sin rot i ganske bestemte indtryk, for eksempel en bestemt barndomsoplevelse, som er helt forsvundet fra den vanlige bevisste erindring og ikke kan gjenfremkaldes ved nogen bevissthetsanstrengelse. I visse abnorme tilstande kan den imidlertid dukke op, eller man kan faa fat paa den gjennem en særlig psykoanalytisk teknik og derved faa forklaringen paa den tidligere saa uforklarlige reaktion. I overraskende utstrækning har den moderne psykologi kunnet vise, at vort sjælsliv og vor adfærd bestemmes av «underbevisste erindringer» om sterkt følelsesbetonte oplevelser, ofte fra den tidlige barndom.

Et enkelt eksempel:[2]) En dame lider av en intens frykt for katter, specielt *hvite* katter. Hun kan ikke huske nogen begivenhet, som skulde kunne forklare denne frykt. Under hypnose lykkes det imidlertid at faa hendes haand til at skrive helt automatisk, uten at hun selv vet, hvad hun skriver, følgende beretning: «Nu tænker jeg, at jeg vet om kattene. Jeg kan huske mig selv som litet barn lekende paa gulvet med en katunge, og den begyndte at løpe omkring værelset og hadde, tror jeg, et krampeanfald, og den hoppet op paa mig, og jeg var alene, og jeg skrek og hylte og ropte paa mor, men ingen kom, og jeg var forfærdelig ræd. Jeg tror ikke, at jeg nogen gang fortalte det til nogen. Det var en hvit katunge — — —». Dernæst følger en detaljert beskrivelse av værelset, i hvilket episoden fandt sted. Damen har ikke set

---

[1]) Smlgn. *A. G. Tansley:* Den nya psykologien. (Sv. overs. av prof. Frey Svenson).

[2]) Se *Morton Prince:* The Unconscious. 2 Ed., s. 17 f.

dette værelse, siden hun var seks aar gammel og har i vanlig bevissthetstilstand helt glemt, hvordan det saa ut. Allikevel er beskrivelsen, som det senere blir kontrollert, ganske riktig.

*

Sjælelige oplevelser kan altsaa forsvinde helt fra bevisstheten og allikevel kan sporene efter dem — i motsætning til det som paa almindelig maate er glemt — forbli fuldt virkekraftige. Man pleier at betegne slike sjælsindhold som avspaltet fra bevisstheten, og sier altsaa, at de vedblir at eksistere i «underbevisstheten».

For den videnskabelige betraktning er nu dette underbevisste intet ubestemt mystisk. For at faa en brukbar opfatning er det hensigtsmæssig at begynde med at se litt paa den almindelige teori for hukommelsen.

Om hukommelse taler vi ikke bare, naar vi faktisk i øieblikket gjenfremkalder en tidligere oplevelse i forestillingsbilleder; men vi sier ogsaa, at vi husker noget, naar vi vilkaarlig *kan* gjenfremkalde det i bevisstheten. Det er ikke den aktuelle reproduktion, men reproduktionsmuligheten det først og fremst kommer an paa. Av hele den skat av kundskaper og erfaringer, som jeg i løpet av mit liv har samlet mig, er bare en forsvindende brøkdel i dette øieblik levende i min bevissthet. Men den øvrige masse, som jeg ikke akkurat i øieblikket er mig bevisst, tilhører mig allikevel og kan under givne betingelser fremkaldes i bevisstheten.

Sjælelige indtryk bevares altsaa i hukommelsen ogsaa da, naar de ikke er bevisste. Hvori denne «bevarelse» egentlig bestaar, vet vi ganske visst ikke helt. For en naturvidenskabelig tankegang ligger det imidlertid nær at tænke sig grundlaget for den i de eftervirkninger eller spor, som tidligere oplevelser efterlater sig i vort nervesystem. Vi kan som en — forøvrig meget fjern — analogi tænke paa den maate, paa hvilken et musikstykke bevares paa en grammofonplate ogsaa da, naar det ikke blir spillet.

Det bevisste sjælsliv skifter stadig. Indtryk, tanker, følelser

kommer og gaar. Men naar en sjælstilstand gaar ut av bevisstheten, forsvinder den altsaa ikke sporløst. Den bevares paa en eller anden maate utenfor bevisstheten ved at efterlate et hukommelsesspor, et *neurogram,* som man har kaldt det. I disse hukommelsesspor har vi et væsentlig grundlag for sjælens liv.

Hukommelsessporene er i og for sig helt ubevisste. Naar imidlertid de egnede betingelser er tilstede, vil de hvilende neurogrammer sættes i funktion. Og ved denne aktivisering blir de tilsvarende hukommelsesbilleder levende i bevisstheten: Det ubevisste blir bevisst; de «latente forestillinger» stiger — som man billedlig sier — op over bevissthetens tærskel.

I almindelighet svarer altsaa neurogrammernes aktivisering (naar denne er tilstrækkelig sterk) til en bevisst sjælsvirksomhet. De posthypnotiske fænomener, den automatiske skrift og en række andre kjendsgjerninger viser imidlertid, at de i visse tilfælde kan være sterkt virksomme ogsaa uten at fremtræ paa vanlig maate i bevisstheten — paa lignende maate som grammofonstykket under særlige omstændigheter — naar grammofonen befinder sig i et lufttomt rum — kan avspilles uten at der fremtrær lyd. *Neurogrammerne kan funktionere utenfor og uavhængig av den personlige selvbevissthet.* Der kan fremtræ processer, der har ganske lignende virkninger som bevisste erindringer og det ofte sterkere og mer utprægede, uten selv at være bevisste. Slike processer er det vi betegner som underbevisste erindringer.

Til forskjel fra de underbevisste erindringer kan vi kalde de vanlige latente erindringer, som ved at vækkes til virksomhet umiddelbart fremkaldes i bevisstheten, *før-bevisste.* Det ubevisste hukommelsesgrundlag for vor personlighet falder altsaa i to: det før-bevisste og det underbevisste. Det underbevisste behøver forøvrig ikke altid at forbli underbevisst. Ved hjælp av særegne tekniske metoder — hypnose, psykoanalyse, automatisk skrift o. s. v. — kan det underbevisste under omstændigheter igjen graves frem

i bevisstheten. Skarpe grænser mellem det underbevisste, det førbevisste og det bevisste er der i det hele i almindelighet ikke.

Utvider vi nu vor betragtning til ogsaa at omfatte andre sjælsindhold end erindringerne, kommer vi til følgende almindelige definition: *«Underbevisste sjælsvirksomheter» er processer, som falder utenfor den vanlige personlige bevissthet og selviagttagelse, men allikevel kan frembringe virkninger, som er analoge med dem som kan fremkaldes av de bevisste indtryk, erindringer, tanker, følelser, ønsker o. s. v.* «Underbevisstheten» er indbegrepet av slik processer og av de tilgrundliggende dispositioner, som altsaa kan aktiviseres og funktionere uavhængig av den almindelige bevissthetssammenhæng.

Definert paa denne maate taper begrepet underbevissthet det metafysiske og mystisk ubestemte, som man har pleiet at forbinde med det. En «underbevisst sjælsvirksomhet» er en ganske bestemt erfaringsmæssig paaviselig proces, som der i og for sig ikke er noget særlig mystisk ved.

*

Hvad er nu imidlertid grunden til, at visse erindringer, ønsker o. s. v. blir avspaltet fra bevissthetssammenhængen, saa de ikke paa vanlig maate kan fremkaldes i bevisst oplevelse og erindring?

Ved siden av hypnotisk paavirkning er det særlig sterkt rystende begivenheter og sjælelige konflikter, som kan bevirke avspaltninger.

I almindelighet er det jo saa, at netop de begivenheter, som har gjort det sterkeste indtryk og altsaa vakt de sterkeste følelser, huskes best. I enkelte tilfælder viser det sig imidlertid, at netop de begivenheter som har gjort det aller dypeste indtryk, paa en paafaldende maate glemmes. De kan likesom ikke bæres av be-

visstheten og støtes ut i det ubevisste. Bevisstheten beskyttes mot det altfor pinefulde ved at opmerksomheten trækkes helt tilbake fra det.

Den almindeligste grund til sjælelige avspaltninger er imidlertid — som *Sigmund Freud* har vist — sjælelige konflikter: Et ønske dukker op, som er i for skarp motsætning til individets øvrige ønsker eller er uforenlig med hans personlighet, med hans etiske og estetiske krav. Der finder sted en konflikt, og enden paa den indre kamp blir, at det utilladelige ønske og de forestillinger, som staar i forbindelse med det, blir fortrængt fra bevisstheten og bortvist til de dypere lag i sjælen. Der lever det videre, idet den samme kraft, som bevirket fortrængningen, vedblivende hindrer det fra at bli bevisst. Ethvert forsøk paa at klargjøre det og bringe det frem igjen i dagen støter derfor paa en bestemt motstand. Bevisstheten øver — som Freud uttrykker det — en *censur,* som ikke tillater det fortrængte at komme frem og altsaa hindrer det underbevisste fra at bli bevisst.

Av let forstaaelige grunde er det nu fremfor alt *seksuelle* ønsker og begjær, som paa denne maate fortrænges.

Andre ønsker, ønsket om at tilfredsstille sult og tørst, bestræbelsen efter at opnaa eiendom og indflydelse og saa videre, blir anerkjendt som berettiget. De kan saa at si utfolde sig i dagslyset. Samfundet bygger aapent paa dem. Anderledes med seksualdriftene. De gjælder i beste fald som privatanliggende, men blir ogsaa i stor utstrækning fordømt som uanstændige og syndige. Der klæber noget urent og utilladelig ved dem. De vaager sig sjelden frem i lyset.

I sin utilslørte form staar altsaa de seksuelle tilbøieligheter i mer eller mindre skarp motstrid mot det sociale livs og civilisationens fordringer. Derfor blir de undertrykket gjennem social misbilligelse, moralopfatning og religion. Gjennem disse kræfter er det, at der i individets egen sjæl kan etableres en «censur»,

som staar paa vakt og hindrer de forbudte ønsker fra aapent at træ i dagen.

Netop der hvor de seksuelle tilbøieligheter undertrykkes mest, faar de imidlertid kanske størst makt. De kan forbli fuldt virkekraftige i det underbevisste og kan ut derfra manifestere sig paa forskjellig maate. *For personlighetens underbevisste liv spiller fortrængt seksualitet en hovedrolle.*

I forbindelse hermed staar det, at saa mange av «underbevisstheten»s ytringer bringer bud om det mest obskøne, brutale og mindreværdige i menneskenaturen.

Vel alle mennesker sitter jo inde med et ikke ringe fond av raaheter og smudsig-egoistiske tankeforbindelser. «De glider — som den danske nervelæge Borberg sier — flyktig gjennem vore tanker dag efter dag, vi forkaster dem, næsten førend de har meldt sig og jager dem bort som os uvedkommende. Med hvilken outrert omhu uttaler vi ikke de ord i sproget, som kan «misforstaaes», for at den vi taler til skal undgaa en tankeforbindelse vi ikke selv kunde undgaa — — — — Hvem er det ikke hændt at maatte skamme sig over, om det saa bare er et sekund at ha huset brutalt-egoistiske forestillinger, hvis realisering vi, naar det kom til stykke, vilde bekjæmpe med alle til raadighet staaende midler. — — For hver smuk og god og sand idé vi har er der en forestilling av ringere værd, der er forstødt, «fortrængt» til underbevissthetens mørke, veiet og fundet for let, vurdert og fundet for slet.»

Men alt dette som vi ikke synes om og derfor forkaster, blir dog ved at være en del av vort væsen. Og i visse tilfælder kan det bryte frem paa trods av «censuren» — i drømme, syner, automatisk skrivning og saa videre — og synes da som noget helt fremmed og utenfra kommende. Asketen, som plages av de mest vellystige syner, tror at fristes av djævelen. Spiritisten, som pludselig under en «seance» blir slynget brutale raaheter og blasfemier

i ansigtet, tror at ha med onde aander at gjøre, og begynder kanske endog missionsvirksomhet blandt dem!

*

Mange av de betydningsfuldeste fortrængninger finder alt sted i barneaarene.

Et spædbarns sjælsliv er meget primitivt. Det har sanseindtryk, som vækker følelser og drifter, men ingen opdragelse og moral, som hemmer drifternes utfoldelse. Det søker at opnaa og fastholde det behagelige og støter det ubehagelige bort.

Denne primitive, direkte, amoralske holdning til livet kan imidlertid ikke bevares i længden. Den uhemmede utfoldelse av drift og ønsker støter paa motstand, og deres manifestationer blir stadig undertrykket gjennem de andres, specielt de voksnes, indgripen, forskrifter og eksempel.

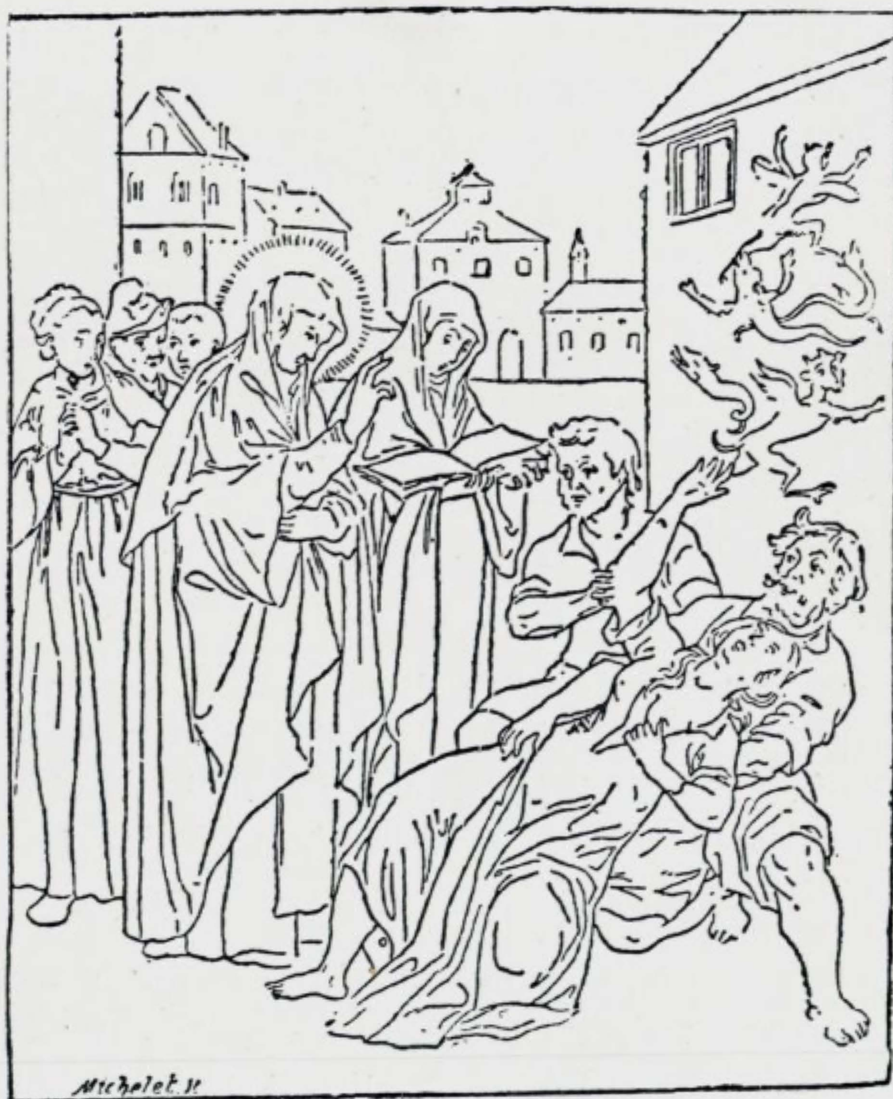
Sæt, at en liten gut, som til at begynde med har været eneste barn og derfor i ene-besiddelse av morens opmerksomhet og kjærlighet, faar en bror, som nu trær i centrum for morens interesse.

Indtil da har moren forekommet ham *hans* eiendom. Nu, efter at broren er kommet, blir det anderledes. Moren er ikke længer bare hans. Hans følelse for hende blir blandet med jalousi, vrede, protest mot den anden.

Disse følelser er kanske saa sterke, at de driver til handling, som skal rette paa forholdet: Raserianfald, hvor han bruker nævene mot broren. Men for hver gang følger straf og med den skyldfølelse: De oprindelige primitive følelser støter paa motstand. De kommer i konflikt med morens vilje og dermed med samfundets vilje og blir hemmet gjennem opdragelse.

Saadanne konflikter mellem de oprindelige primitive drifter og ønsker paa den ene side og samfundets kulturelle vilje, repræsenteret gjennem opdragelsen, paa den anden, indtrær i hvert barns liv og er et grundlæggende faktum i den sjælelige utvikling. Bar-

nets primitive ønsker og særlig den barnlige seksualitet, som i virkeligheten spiller en større rolle end de fleste aner, møter samfundsviljen. Denne sidste er den sterkeste: Det primitive maa

Utdrivelse av «urene aander». (Efter en gravering fra det 16. eller 17. aarh.)

undertrykkes. Den oprindelige barnlige indstilling ovenfor livet blir efterhaanden trængt tilbake og med den forsvinder ogsaa de mange pinlige barndomskonflikter fra bevisstheten.

Utallige erfaringer fra senere «nervøse» lidelser viser imidler-

tid, at disse barndomskonflikter allikevel, selv om de er helt «glemt», kan bevare sin virkekraft. Barndommens affekter og uopfyldte ønsker kan under omstændigheter vedbli at leve, helt ubemerket, gjennem lange rækker av aar og bevare muligheten og at bli fuldt aktive. Ut fra det underbevisste kan de øve en bestemmende indflydelse paa personlighetens liv. *I underbevisstheten lever de mer primitive affekter, impulser, ønsker, som gjennem opdragelsen paa grund av motstriden mot samfundets kulturelle vilje og livets haarde vilkaar blev nektet uttryk.*

Her ligger forklaringen paa saa megen senere «nervøs» elendighet i livet. Ved senere oplevelser og konflikter, som paa en eller anden maate kan minde om en særlig indtryksfuld og pinefuld barndomskonflikt, kan nemlig denne bli vakt til en helt underbevisst virksomhet, som kan gi sig utslag paa forskjellig maate, ofte i et bestemt sygdomssymptom.

*

Gjennem fortrængning søker altsaa personligheten at undfly de smertlige konflikter og den nedslaaende bevissthet om sin egen svakhet og ufuldkommenhet. Den søker at fjerne en ulystfyldt oplevelse ved at trække opmerksomheten bort fra det pinefulde indhold og støte det ut i fuldstændig ubemerkethet.

Nært sammenhængende dermed er den saakaldte *projektion*, ved hvilken et sjælelig indhold avspaltes ved at henlægges til omverdenen og ikke længer tilskrives det egne jeg. En særlig stor rolle spiller denne projektionsmekanisme i drømme og i det syke sjælsliv.

Dr. Schilder fortæller f. eks. om en patient, som fik ødelagt armen ved et skudsaar. Under et delirium saa han alle mennesker med forkrøblet arm og ben. Hans egen defekt blev altsaa (og det i forstørret maalestok) forlagt utadtil. En lignende projektion foreligger, naar man beskylder *andre* for sit eget daarlige humør

eller for sine egne feil. Det kan f. eks. hænde, at en kronisk alkoholist indbilder sig, at hjemmet gaar tilgrunde gjennem *hustruens* stadige berusning. Og middelaldrende eller ældre ugifte damer, som lider av borttrængt seksualitet, kan komme til tilskrive en helt uskyldig mand seksuel tilbøielighet for sig og til og med forsøk paa voldtægt!

2. Det underbevisstes virkninger — den psykoanalytiske metode.

Erindringer, forestillinger, ønsker og begjær, som er uforenlige med de herskende tendenser inden sjælslivet, kan altsaa bli avspaltet eller fortrængt fra bevisstheten og danne en underbevisst region i vort personlighetsliv. Denne underbevisste region er under almindelige forhold utilgjængelig for bevisstheten, men gir sig allikevel paa forskjellig maate tilkjende gjennem sine virkninger.

For det første gjennem «nervøse» forstyrrelser. De forskjelligste «nervøst» betingede sygdomssymptomer har sin rot i avspaltede erindringer og kan ofte forstaaes som en art symboler for fortrængte ønsker og undertrykte begjær. En eller anden pinlig erindring, en smertelig skuffelse, en undertrykket følelse eller et utilfredsstillet ønske ligger i sjælens dyp og stræber efter at gi sig uttryk paa trods av en indre motstand. Den ubehagelige kilde til forstyrrelserne kan i enkelte tilfælde huskes mer eller mindre klart, men er i de fleste tilfælde glemt eller vilkaarlig undertrykket. Ofte ligger den saa dypt skjult i det underbevisste, at bare den mest utviklede og fagmæssige psykologiske teknik kan bringe den for dagen.

Særlig har undersøkelserne over det underbevisste kastet et helt nyt lys over den tidligere saa gaadefulde *hysteri.*

Hos hysteriske mennesker kan der som vi tidligere har sett — foruten abnormt voldsomme følelsesutbrud — optræ alle slags

sygdomssymptomer, smerter, lammelser, følelsesløshet, blindhet og saa videre. Undertiden optrær ogsaa store hysteriske anfald, som i adskillig kan ligne de epileptiske anfald.

I virkeligheten er nu slike hysteriske symptomer ialfald som oftest uttryk for sjælelige konflikter og kan i stor utstrækning tilbakeføres paa den underbevisste virksomhet av avspaltede erindringer, som faar sin makt gjennem sammenhængen med fortrængte barndomsaffekter. Netop paa grund av sin avspaltethet er det, at disse sjælsindhold har saa sterk suggestiv virkning.

Hysterisk anfald (efter Richer).

Et eksempel:*) En 30-aarig mand gaar en aften tilsengs, tilsynelatende helt frisk. Om morgenen vaagner han og finder, at hans høire arm er stivnet bak ham med underarmen over korsryggen. Han er helt ute av stand til at bevæge den. Forøvrig er han frisk, og der er ingen smerte i armen.

Lægeundersøkelse viser, at armen selv er helt all right. Der synes ikke at være nogen paaviselig grund til lammelsen. Heller ikke manden selv har nogen idé om, hvad der kan ha bevirket den.

Først ved hjælp av en indgaaende *psykologisk* analyse, hvor det ved hjælp av særlige tekniske metoder lykkes at vække tillive igjen erindringer, som forlængst var forsvundet fra hans vanlige bevissthet, bringes de sygdomsvækkende faktorer paa det rene:

---

*) Efter Pierce: Our Unconscious Self.

Den umiddelbare foranledning var en meget pinlig huslig scene aftenen iforveien. Patienten hadde git sit ældste barn, en gut paa syv aar, ørefikener. Hans hustru hadde i den anledning gjort ham heftige bebreidelser.

Denne ubehagelige scene hadde nu adskillige træk, som kunde minde om en yderst smertelig konflikt i mandens barndom. Han hadde som litet barn været opfyldt av sterk jalousi og protest mot en yngre bror, som var blit foretrukket av moren. Fra tid til anden gav denne jalousi sig utslag i voldsomme raserianfald. Paa brorens syvaarige fødselsdag hadde hans følelser paa grund av forskjellige omstændigheter naadd et høidepunkt. Og det var endt med at han hadde slaat løs paa ham. *Til straf hadde moren bundet hans høire arm bak ryggen og tvunget ham til at gaa med den i denne stilling i syv dage.*

Nu blir sammenhængen med den hysteriske lammelse av armen klar. Den pinlige barndomsoplevelse var forlængst forsvundet fra mandens bevissthet, trængt tilbake og glemt. Ved scenen aftenen i forveien, som i saa mange henseender kunde minde om den, blev den imidlertid vakt til en underbevisst virksomhet. Det hysteriske symptom gir uttryk for en underbevisst erindringsforestilling — paa lignende maate som en lammelse ved hypnotisk suggestion gir uttryk for en bevisst forestilling.

Gjennem den psykologiske analyse blev erindringen igjen gjort tilgjængelig for bevisstheten. Derved mistet den sin usedvanlige makt og lammelsen forsvandt — paa lignende maate som avsmaken for plommer i det hypnotiske eksperiment jeg tidligere har omtalt.

Jeg nævner et andet tilfælde, som likeledes viser, hvorledes barndomskonflikter kan gi sig uttryk i senere «nervøse» forstyrrelser og i følelsesanomalier.*)

---

*) Se J. A. Hadfield: Psykologi och Moral (Sv. overs. av J. v. Tell), s. 141 f.

En jurist lider av svære smerter i benet og desuten av depression og daarlig humør. Merkelig nok viser det sig, at de anledninger ved hvilke smerterne i benet optrær, altid er slike, hvor ydmygelse eller daddel av en eller anden art indgaar.

En psykologisk analyse klargjør sammenhængen: Smerterne i benene har sin rot i en oplevelse i gutteaarene. En gang, da han var paa vei til skolen, var han blit vidne til en ulykke, hvor en mand hadde faat benene knust. Som følge derav var han saa opskaket, at arbeidet i skolen gik daarlig, og han, som var en flittig og «begavet» gut, fik anmerkning for uopmerksomhet. Paa denne maate var associationen mellem krænkelse av hans selvfølelse og forestillingen om smerter i benene bli skapt. Smerterne blev siden et slags symbol for krænket selvfølelse.

Den dypere grund til mandens besværligheter blir imidlertid først klar gjennem en videre analyse, som gir forklaringen paa den overfølsomhet for anmerkninger og ydmygelser, som er hans egentlige sygdom, og som, uten at han selv vet det, spiller en dominerende rolle i hans psykologi.

Indtil han var fem aar, var han eneste barn. Han blev sterkt bortskjæmt og beundredes av forældrene, som fandt sin glæde i at gjøre stas av ham. Hans trang til at gjøre sig gjældende blev overbetonet. Han var «fuldkommen». Siden kom der fem andre barn, og den ældste gut blev «skjøvet tilside». Han mistet sin dominerende betydning og trak sig tilbake for i raseri at ruge over sin «forurettelse» og blev sykelig følsom for klander.

I denne barnlige konflikt mellem selvovervurdering og følelsen av ubetydelighet ligger den egentlige kilde til hans senere nervøse elendighet. Den la grunden til hans depression og blev gjennem association aarsak til bensmertene. Hans barnslige selvfølelse og selvovervurdelig hadde ikke i længden kunnet gjøre sig gjældende i virkeligheten og var derfor blit fortrængt. Men den levet allikevel videre og gav sig symbolsk uttryk gjennem smerterne i benene.

Ved senere «anmerkninger» blev erindringen om skolescenen vakt til underbevisst virksomhet og forestillingen om de knuste ben kom til at virke som en sterk underbevisst suggestion.

Endnu et sidste eksempel: Et menneske lider av brist paa vilje og manglende arbeidsevne. Ved at gaa tilbake til barndommen finder vi paa den ene side et sterkt krav efter at vinde anerkjendelse, paa den anden side en voldsom frykt for en moralsk streng mor. Følgerne av den minste forseelse var slike, at barnet tænkte: «Heller end at risikere at gjøre uret, gjør jeg ingenting». Denne barnlige konflikt er den egentlige — for vedkommende selv helt ubevisste — grund til den senere abnorme hæmning av arbeidsviljen.

Man kan gjennem slike eksempler faa et indtryk av forældres og opdrageres uhyre ansvar og ogsaa av den «nye psykologi»s praktiske muligheter. Den avgjørende aarsak til de livsødelæggende nervøse forstyrrelser og sammenbrud ligger i almindelighet i en feilaktig indstilling overfor livet eller kanske rettere i indstillingen overfor sig selv. Og grunden til denne indstilling lægges i et tidlig barndomsstadium. Gjennem psykologisk analyse kan de tilgrundliggende konflikter bringes frem i dagen. Dermed er muligheten git for at forandre den abnorme indstilling og derved fjerne selve sygdomsgrundlaget. Gjennem rent psykologisk behandling synes det, ialfald i mange tilfælder, at være mulig at helbrede, ikke bare de enkelte neurotiske symptomer, men ogsaa selve sygdomsgrundlaget (dog naturligvis ikke den nedarvede disposition).

Her ligger den saakaldte *psykoanalytiske* behandlings store fortrin fremfor en blot suggestionsbehandling: Den gaar til ondernes rot, mens baade hypnosen og den vaakne suggestion væsentlig bare kan utrette noget overfor de enkelte symptomer.

*

Ikke bare i sygdomssymptomer manifesterer det ubevisste sig. Men ogsaa ellers kan det gjøre sig gjældende paa mange maater.

I sit berømte verk «Zur Psychopathologie des Alltagslebens» har *Freud* vist, hvorledes mange tilsynelatende helt tilfældige smaa forglemmelser, forsnakkelser og feilhandlinger bringer bud fra vort underbevisste selv og kan tilbakeføres paa sjælsindhold, som er blit trængt tilbake fra bevisstheten.

Men særlig manifesterer det underbevisste sig i tilstande, *hvor bevissthetens censur er nedsat.*

En slik tilstand har vi i den almindelige søvn. Under søvn kan derfor det underbevisste gi sig tilkjende, nemlig gjennem vore drømme. «Likesom talen er det bevisstes sprog, er drømmene det ubevisstes».

Bevissthetens censur er imidlertid selv ikke under søvnen helt ophævet; den er bare slappet. Og hertil kommer ogsaa andre komplikationer. Drømmene gir derfor i almindelighet ikke noget direkte, utilsløret uttryk for det underbevisste, men et mer eller mindre forvredent, indirekte, symbolsk. De forskjellige drømmebilleder kan staa som indirekte uttryk og symboler for ubevisste affekter og undertrykte ønsker og begjær.

Gjennem en riktig tydning av et menneskes drømmer kan man derfor ofte naa frem til en forstaaelse av de mest hemmelige og skjulte grunde i hans væsen. Mange drømmebilleder er rent individuelle og personlig bestemte, men mange synes ogsaa at ha en relativt konstant betydning. Særlig skal der, efter hvad de moderne psykoanalytikere paastaar, gis mange konstante *seksualsymboler.* Av overordentlig stor interesse er det forøvrig, at mange av de samme symboler, som optrær i drømmene, ogsaa lar sig eftervise i gamle eventyr, myter, ritualer o. s. v.

Ogsaa kunstig kan man fremkalde tilstande, hvor bevissthe-

tens censur er nedsat og det underbevisste kan manifestere sig. Vi har alt gjennemgaat hypnosen. En anden metode er den saakaldte *krystalskuen.*

Ved at stirre paa en skinnende gjenstand, en slepen krystal eller en glaskule eller lignende kan man komme i en eiendommelig passiv tilstand, som i høi grad begunstiger fremkomsten av syner, hallucinationer. Alt den gamle arabiske dikter Ibn Khaldon har git en skildring av slike «krystalvisioner»: «Enkelte mennesker stirrer stivt ind i et speil eller i et kar fyldt med vand, indtil de deri ser billeder av ting eller begivenheter. Den ting de har stirret paa forsvinder, og der drages likesom et teppe eller en taake mellem seeren og speilet. Det han ønsker at se, viser sig, og han beskriver hvad han ser. I denne tilstand ser han tingene, ikke med sit almindelige syn, men med sin sjæl. Der er opstaat en ny maate at se paa. Men disse sjælens billeder er saa lik dem sanserne opfatter, at de narrer seeren, hvad der er en vel kjendt ting».

Slike krystalvisioner — fænomenet er ekte nok, og der er ikke saa helt faa mennesker, som har evnen til at faa disse syner — har spillet en stor rolle i overtroens historie. I virkeligheten er de ganske naturlige og bærer bud fra det ubevisste og det underbevisste. Undertiden gir de symbolsk uttryk for fortrængte ønsker og begjær; undertiden dukker op som krystalvision en detaljeret gjengivelse av begivenheter eller scener, som forlængst er glemt.

Frøken B. ser for eksempel i en krystal og ser en scene, som foregaar i en skog i nærheten av en indsjø. Adskillige mennesker optrær; det er en mordscene. Hun kan ikke huske noget, som kunde ha git foranledning til synet. Undersøkelse viser imidlertid, at krystalvisionen gir et korrekt fremstilling av en scene, som er beskrevet i en av Marie Correllis fortællinger. Denne fortæl-

ling hadde frøken B. for længe siden læst, men helt glemt. (Prince).

Endelig er det mulig til en viss grad vilkaarlig at ophæve «censuren» og derved skape en tilstand, hvor det underbevisste kan aabenbare sig — nemlig ved helt frit, helt kritikløst at hengi sig til sine indfald uten hensyn til logisk eller saklig sammenhæng og mening. Idet vi passivt hengir os til vore fri indfald, ophæver vi den tvang som i almindelighet behersker forestillingsløpet, og som er betinget av hensynet til logik, saklighet, estetik og moral.

Her har vi grundlaget for den egentlige *psykoanalytiske* metode. Vil man for eksempel analysere, hvad der ligger til grund for et bestemt neurotisk symptom, kan man først la patienten fortælle, hvad han husker fra den tid symptomet begyndte at optræ. Saa opfordrer man ham til at hengi sig til sine indfald og meddele dem, efterhvert som de stiger op i bevisstheten, helt uten kritik eller tydning, klokt og dumt, viktig og uviktig. Metoden kræver adskillig øvelse baade fra patientens og lægens side, og megen *motstand* maa efterhvert overvindes. Men litt efter litt, efter mange gjentagne «seancer» kan de ialfald, som patienten saaledes meddeler, avsløre de underbevisste, sygdomsvækkende erindringer og konflikter.

Som utgangspunkt for de indfald, som skal gi materialet for analysen, tas gjerne ogsaa patientens drømme. Hvis et menneske fortæller en drøm, og man saa spør ham, hvad der falder ham ind, naar han tænker paa drømmen, vil han vel som oftest svare: ikke noget! Deler man imidlertid drømmen op i dens enkelte billeder og scener, vil det som oftest bli anderledes. Hvert drømmeelement vil kunne bli utgangspunkt for rækker av associationer. Og gjennem disse indfald er det mulig at faa en forstaaelse av, hvad det er som har ført til drømmebilledet, og hvad der ligger til

grund for det. Naar en slik analyse gjennemføres, kan det vise sig, at endog de tilsynelatende mest vanvittige og fantastiske drømmebilleder kan ha en mening. Rettelig forstaat vil drømmelivets billeder kunne aabenbare den skjulte kilde for saa mange neurotiske besværligheter.

3. **Psykoanalysen.**

Den psykoanalytiske metode blev skapt av *Sigmund Freud* som et middel ved opklaringen og behandlingen av nervøse forstyrrelser. I sammenhæng dermed er der imidlertid opstaaet en helt ny psykologisk retning, som i de senere aar spiller en meget stor rolle. De psykoanalytiske synspunkter har faaet betydning ikke bare for psykopatologien, men ogsaa for betragtningen av kunsten, historien, moralen, religionen.

Det psykoanalysen vil, er altsaa en opklaring av sjælens dunkle dyp, av de fortrængte ønsker og forestillinger, paa trods av den motstand en slik opklaring støter paa. Og den metode den anvender er en tydning av det mer automatiske sjælsliv, hvor bevissthetens «censur» er avslappet: fri indfald, drømme, neurotiske symptomer.

Er det nu lykkedes for psykoanalytikeren, ofte under overvindelse av meget betragtelige motstande, at bringe den fortrængte idé frem i bevisstheten, saa kan den sjælelige smerte eller konflikt, som vedkommende gjennem fortrængningen vilde flygte fra, under psykoanalytikerens ledelse finde en bedre utgang end fortrængningen kunde gi.

Undertiden er en blot «sjælelig katharsis» tilstrækkelig: En undertrykt affekt mister sin sygdomsvækkende evne ved at bringes til klar bevissthet og gives frit avløp. *Skriftemaalets* store betydning for den sjælelige sundhet betinges netop herav: Gjennem skriftemaalet kan følelser og onde impulser, som ellers vilde være

blit mer eller mindre undertrykket, faa avløp og derved miste sin magt.

I andre tilfælder kan patienten overbevises om, at han med urette har avvist det fortrængte ønske, og bringes til helt eller delvis at akseptere det. Eller han kan erkjende dets forkastelse som berettiget, men erstatte den automatiske og ufuldstændige fortrængningsmekanisme med en klar moralsk bedømmelse og saaledes gjennem en *valgavgjørelse* opnaa den bevisste beherskelse av det forbudte ønske.

Eller ogsaa kan han rette ønsket selv paa et andet, uklanderlig maal. Paa en slik *sublimering* av ønsker og drifter lægger psykoanalytikerne den aller største vegt. Sublimeringen er et princip, som har betydning langt ut over den egentlige psykoanalytiske behandling. Hvis f. eks. en ung pike efter et skuffet kjærlighetshaab med en pludselig beslutning blir sykepleierske, saa kan hendes seksualdrift og ømhetstrang faa avløp i veldædighet og opofrelse for de syke. Paa lignende maate kan utilfredsstillede forældreinstinkter sublimeres ved adoption av barn eller i lærervirksomhet. Efter *Pfisters* angivelse stikker der en utilfredsstillet kjærlighetstrang bak, naar der hos gifte kvinder bryter ut en lidenskapelig interesse for astronomi eller frimerker! — Undertiden kan sublimeringen anta helt barnagtige og socialt unyttige former — f. eks. i gamle jomfruers katte- og mopsekjærlighet. Men stort set har sublimeringen den mest fundamentale kulturelle betydning, idet den finder sted gjennem kunstnerisk virksomhet eller gjennem sociale og religiøse interesser. Efter psykoanalytisk opfatning er i virkeligheten hele kulturens utvikling uttrykt for en sublimation av undertrykte seksuelle instinkter eller andre undertrykte tendenser.

Beslegtet med sublimationerne er de *sjælelige overkompensationer:* Der fremtræder en understrekning av egenskaper, som skal skjule den svakhet, som man ikke rigtig tør tilstaa for sig

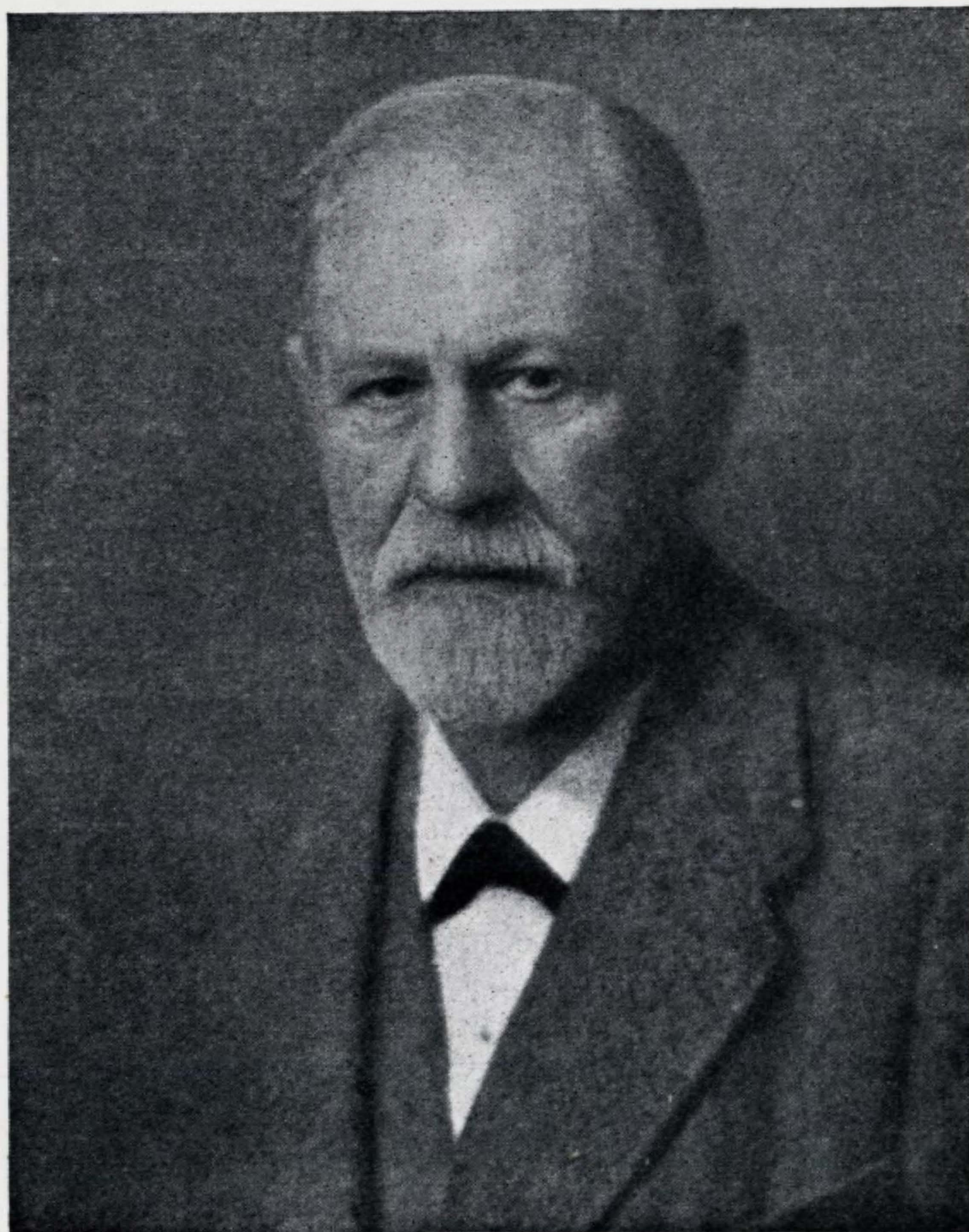
selv og derfor har en tendens til at fortrænge tanken om. Vanføre og legemlig hæslige og ubetydelige folk er ofte særlig forfængelige og elegante i klædedragt og frisyre. Parvenuens meget spottede pralen og stillen tilskue av sin rigdom forraader hans manglende indre sikkerhet. Spasmakeren, hvis lystighet ofte naar en paafaldende høi og forceret grad, er ofte igrunden tungsindig. Verdenslitteraturens store humorister var for en stor del melankolikere. Den, som har spiren i sig til at bli alkoholiker, blir den mest fanatiske avholdsmand. Den erotisk anfegtede blir den mest glødende sædelighetsapostel. «Sædelighetsfanatismen er ofte bare et tilflugtssted for svakelige lystlinger, som frygter for at gaa under i lastens sump.» (Pfister).

Ved sublimeringen blir altsaa de fortrængte drifters og ønskers, i første række seksualønskernes, energi rettet mot høiere, eventuelt ikke længer seksuelle maal. Denne sublimering har imidlertid sin grænse, og hvor den søkes overskredet, fører det til høist uheldige konsekvenser. En del av de fortrængte drifter har ret til en direkte tilfredsstillelse og bør efter psykoanalytisk opfatning faa den. Kulturkravene gjør livet for vanskelig for mange mennesker og befordrer derved flugten bort fra virkeligheten ind i neurosen, uten at der ved dette overmaal av seksuel fortrængning opnaaes noget tilsvarende overskud av kulturelle værdier. Vi burde derfor ikke hovmode os saa meget, at vi helt forsømmer det oprindelige i vor natur. Evnen til sublimering indebærer en fristelse til at drive sublimeringen videre og videre for at opnaa stadig større kulturresultater. Men like saa litt som det er mulig for os at faa vore maskiner til at omsætte mer end en viss del av den anvendte varme til brukbart mekanisk arbeide, like saa litt bør vi bestræbe os for at rykke de seksuelle drifter helt løs fra deres oprindelige maal. Det kan ikke lykkes, og en for sterk indskrænkning av det primært seksuelle fører med sig alle ulemper ved en rovdrift.

Dette synspunkt har efter psykoanalytisk opfatning avgjørende betydning for spørsmaalet om den *seksuelle opdragelse.* Mange opdragere mener at ha gjort sin pligt, naar de helt enkelt advarer barnet mot det seksuelle og avviser ethvert spørsmaal paa dette omraade som utilladelig, ja endog truer med straf, naar barnet gir sit videbegjær tilkjende. Men virkningen av denne metode er ofte en seksualmotbydelighet, som danner en alvorlig fare for den senere utvikling. Hos enkelte naar ganske visst sublimeringsevnen saa vidt, at de allikevel naar frem til et rent, vidt anlagt liv. Men de fleste lider alvorlig skade. Fanatisme, indsnævrethet, intoleranse og tvangsfænomener, som grænser til det patologiske, er ofte virkningen av en slik for sterk fortrængning av de naturlige tilbøieligheter. Undertiden indtrær ogsaa ved en altfor overspændt «idealisme» en fuldstændig *desublimering:* Grænserne for fortrængningen og sublimeringen blir gjennembrutt: Den tidligere asket blir til vellysting. — Over dette forhold har alt *Schiller* været klar: «Das Feuer, welches die himmlische Venus entzündete, wird von der irdischen benutzt, und *der Naturtrieb rächt seine lange Vernachlässigung nicht selten durch eine desto unumschränktere Herrschaft.*»

*

De psykoanalytiske teorier om fortrængningen, sublimeringen o. s. v. er oprindelig dannet paa grundlag av studiet av de nervøse sygdomme, særlig angsthysterien, konversionshysterien og tvangsneurosen. Men de har altsaa ogsaa en langt videre anvendelse. Alle mennesker — ogsaa vi saakaldte sunde — lider jo av sjælelige konflikter og fortrængninger av lignende art som de der fører til hysterien og de øvrige neuroser. Vi vokser op i en kultur, hvor vi umulig kan gi alle vore instinkter og tilbøieligheter frit løp. Særlig blir vore seksuelle tilbøieligheter blokert, trængt tilbake. Vi har alle vore komplekser at kjæmpe med. Og

Sigmund Freud.

det avhænger av styrkeforholdet mellem de kjæmpende kræfter, om kampen skal føre til sundhet, eller til neurose eller til overkompensation.

Derved aapner sig et utblik paa sammenhængen mellem neuroserne og de andre former for sjælelig produktion, ogsaa de værdifuldeste. Vi mennesker med vore høie kulturelle krav paa den ene side og under trykket av vore indre fortrængninger paa den anden, finder virkeligheten utilfredsstillende. Derfor underholder vi et fantasiliv, i hvilket vi utligner virkelighetens mangler. I dette fantasiliv indeholdes meget av vort egentlige væsen. Der aabenbarer sig mange av vore ubevisste ønsker og drifter. Det sunde menneske er den, som ikke gjennem dette fantasiliv blir gjort fremmed og uduelig for virkeligheten. Den sjælelig syke derimot er den, som lider nederlag i virkeligheten, og derfor trækker sig tilbake i sin fantasiverden og der finder en skintilfredsstillelse, som omsættes i sygdommens symptomer. Han *flygter* ind i sygdommen, for der at finde en art surrogattilfredsstillelse istedenfor det han ikke opnaar i virkeligheten. «Neurosen — sier Freud selv — repræsenterer i vor tid klostret, til hvilket alle de personer pleiet at trække sig tilbake, hvem livet hadde skuffet, eller som følte sig for svake for livet.»

*

Psykoanalysen er vel uten tvil det mest betydningsfulde forsøk som hittil er fremtraadt paa en utforskning av «underbevisstheten». For de fleste staar underbevisstheten som noget helt mystisk og uutforskelig. Psykoanalytikerens maal er at løse mysteriet, i detalj at utforske den underbevisste verden. Han vil finde sammenhængen mellem de ubevisste kræfter og livets formning overhodet. «Kulturelt set er hans maal intet mindre end at frigjøre mennesket fra alt det mørke, ubestemte, som snører dets

liv ind; med andre ord at gjøre mennesket til herre over sit liv.» (Bjerre).

Efter min mening er det nu ikke tvil om, at psykoanalysen virkelig har git os midler ihænde til at studere lag i vor personlighet, som den tidligere psykologi stod temmelig magtesløs overfor. Og den har git synspunkter og impulser av den aller største betydning. Overhodet betyr psykoanalysen — saavidt jeg kan dømme — den største og mest forjættende indsats i psykologien i de sidste 20—30 aar.

De store fortjenester, som den psykoanalytiske skole har indlagt sig, blir imidlertid i ikke ringe grad fordunklet gjennem den store kritikløshet, som præger mange av de psykoanalytiske arbeider. Det gjælder dog i langt høiere grad mange av Freuds tilhængere og efterfølgere end Freud selv. Vilkaarlige tydninger, dogmatiske generalisationer og hypotetiske konstruktioner, som ikke engang fyldestgjør de mest beskedne krav til virkelig grundig videnskabelig underbygning, støter man saa hyppig paa i den psykoanalytiske litteratur, at man ofte har vanskelig for ikke at frastøtes fuldstændig av den hele retning. Endnu gir den psykoanalytiske metode plads for altfor megen vilkaarlighet. Der synes altid at gives flere tydningsmuligheter, og hvilken av disse psykoanalytikeren vælger, beror i ikke ringe grad paa hans egne forutfattede meninger, hans egne komplekser o. s. v. Den som paa forhaand er overbevist om seksualitetens alt beherskende rolle har en tilbøielighet til at se seksualsymboler overalt — paa lignende maate som den der paa forhaand tar et rødt glas for øinene ser alt rødt. Ofte har man det indtryk, at psykoanalytikernes tydninger er mer uttryk for en uren fantasi end for sund videnskabelig forskning.

Hertil kommer saa ogsaa, at mange av de grundlæggende psykoanalytiske idéer i virkeligheten snarere er grove *billeder* end videnskabelig tilfredsstillende begreper. Psykoanalysen har i ikke

ringe grad ligget under for en art mytologiserende tendens. I sin opfatning av den «ubevisste sjæl» og dens forskjellige «mekanismer» indeholder den adskillige stykker temmelig naiv metafysik.

Saaledes er den moderne psykoanalyse — saaledes som jeg ser paa den — en blanding av overordentlig betydningsfulde iagttagelser og værdifulde synspunkter paa den ene side og en letsindig tydningskunst og ukritisk teoretiseren paa den anden. En hovedopgave for nutidens psykologiske forskning maa derfor være at slaa bro mellem den værdifulde kjerne i psykoanalysen og den almindelige, mer kritiske og forsigtige eksperimentelle psykologi.

Ti ett synes sikkert: Nøklen til løsning av «menneskets gaade» maa søkes i de «underbevisste» lag av vor personlighet.

III.

PERSONLIGHETSSPALTNINGEN OG DE SAAKALDTE SPIRITISTISKE FÆNOMENER

1. Personlighetsveksling.

Ved mange «nervøse» forstyrrelser er der altsaa indtraadt eiendommelige spaltninger inden personligheten. Underbevisste erindringer, fortrængte ønsker og begjær gjør sig gjældende uavhængig av og ofte i direkte motsætning til det bevisste sjælsliv.

Vi har her et forhold, som er av stor betydning ogsaa for forstaaelsen av de saakaldte *spiritistiske fænomener*. Ved mange av disse — f. eks. ved «borddans», automatisk skrift, trancetale o. s. v. — gir der sig nemlig sjælelige sammenhænge tilkjende, som er uavhængige av «mediets» bevisste vilje og synes at stamme fra en helt anden kilde end mediet selv. For den troende spiritist ligger denne kilde i en hinsidig aandeverden. For den naturvidenskapelig tænkende psykolog ligger den i mediets egen underbevisste virksomhet.

Før vi kan faa en riktig forstaaelse av disse for psykologen saa lærerrike fænomener, maa vi imidlertid først studere litt nærmere, hvor *dypt* spaltningerne indenfor en personlighet i virkeligheten kan gaa. Vi støter da paa et av de aller interessanteste fænomener indenfor psykologien, nemlig den saakaldte *personlighetsveksling* eller *dobbeltjeg.*

Den kjendte franske psykolog *Binet* har gjort en del interessante forsøk. Jeg skal anføre et, som i og for sig er meget enkelt, men allikevel gir et klart indblik i en av de maater, paa hvilken personlighetsspaltningen kan demonstreres:

Vi har for os en hysteriker, hvis ene haand og arm er helt

følelsesløs. Om man pludselig og uforvarende stikker haanden med en naal eller brænder den eller gir den en yderst smertefuld elektrisk paavirkning — patienten føler intet og reagerer ikke det mindste.

Gir man ham nu — slik at han ikke kan se det — en blyant i den følelsesløse haand, saa har han altsaa ingen bevisst opfattelse av blyanten; bevisst merker han ikke noget som helst. *Allikevel kan det være, at haanden griper blyanten paa rigtig maate og sætter sig i skrivestilling. Gir man den en saks, kan det hænde den begynder klippebevægelser o. s. v., o. s. v.*

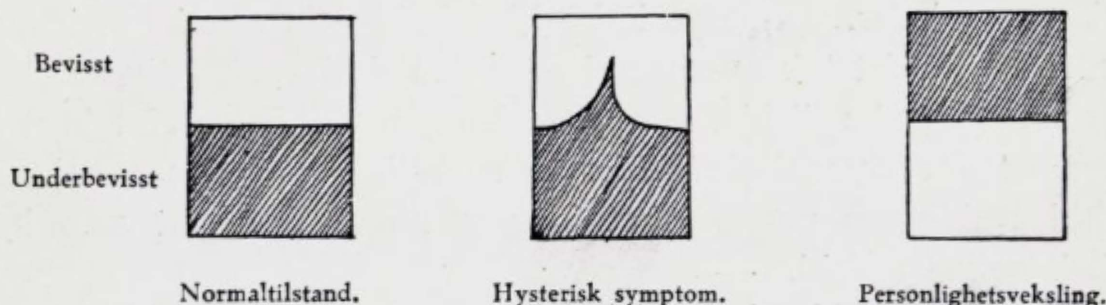
Tiltrods for at patienten bevisst intet opfatter, maa han altsaa allikevel — som det fremgaar av forsøket — paa en eller anden maate kunne motta indtryk av det som gies ham i den følelsesløse haand, opfatte hvad det er, og indrette sig derefter. Ti bevægelserne blir jo rigtig avpasset efter de forskjellige ting.

Undertiden kan nu hysterikere paa denne maate opfatte og utføre de mest komplicerte ting, f. eks. automatisk skrivning, *som umulig kan bero paa blotte refleksbevægelser eller indøvede mekanismer,* uten at der tilsynelatende er nogen bevissthet forbundet med det. Det er, som hadde han i sig foruten sin vanlige bevisste personlighet en anden underbevisst, som ogsaa kan opfatte, ræsonere og handle fornuftig. Han synes paa en maate spaltet i to. Den vanlige bevisste personlighet opfatter bare indtryk fra de dele av legemet, som har beholdt sin følsomhet, mens den anden opfatter fra de dele, som er følelsesløs fra den første.

Av overordentlig stor interesse er det nu, at denne i almindelighet underbevisste «anden personlighet» under særlige omstændigheter kan bli bevisst paa almindelig maate.

I de hysteriske enkeltsymptomer gjør underbevisste sjælsindhold sig gjældende *ved siden av* det almindelige bevissthetsliv. «Underbevisstheten» rager paa en maate op i den vanlige personlighet.

I andre tilfælder kan det imidlertid hænde, at ellers underbevisste sjælssammenhænge vinder helt overhaand over den «normale» bevissthet og nu i sin tur fortrænger denne, saaledes at det tidligere bevisste blir underbevisst og det tidligere underbevisste blir bevisst, slik som det er forsøkt antydet paa skemaet. I slike

Normaltilstand. Hysterisk symptom. Personlighetsveksling.

tilfælder faar vi en «personlighetsveksling» eller et «dobbelt-jeg»: I et og samme individ optrær der avvekslende forskjellige «personligheter», som kan synes helt adskilt fra hinanden, har forskjellige, ofte helt motstridende interesser og tilbøiligheter og ikke engang behøver at vite om hinanden. Der gies forøvrig mange forskjellige former for personlighetsveksling, og relationerne mellem de forskjellige «personligheter» kan være av forskjellig art.

Personlighetsvekslingen er en kjendsgjerning, som har den mest grundlæggende betydning for bedømmelsen av de spiritistiske fænomener. Jeg skal derfor forsøke at klargjøre forholdet litt nærmere ved at gjennemgaa et par av de bedst kjendte tilfælder.

Det mest berømte tilfælde er vel et, som er beskrevet av den franske læge dr. Azam:

Félida X, som hun i almindelighet kaldes, var en ung pike, som i pubertetsalderen begyndte at vise tegn paa hysteri. I forbindelse dermed optraadte der en høist interessant personlighetsforandring. Undertiden syntes hun at falde i en dyp søvn. Efter en kort tid vaagnet hun saa pludselig op, men var da en helt anden end tidligere. I sin vanlige «normale» eller primære til-

stand var hun melankolsk, litet talende, led av smerter og tænkte stadig paa sin sygdom. I sin nye tilstand derimot var hun munter, livsfrisk, arbeidsglad. Hun utførte sine huslige pligter, talte med folk, gjorde indkjøp o. s. v. — kort sagt, opførte sig som et almindelig, helt sundt, normalt menneske.

Til at begynde med optraadte den «anden personlighet» bare i korte perioder. Disse perioder blev imidlertid efterhvert længre, indtil de tilsidst tok overhaand over den tidligere vanlige tilstand. Denne optraadte tilsidst bare med længre mellemrum for kort tid. *Den «anden personlighet» blev den vanlige.* Og «opvaagningen» til den tidligere personlighet blev nærmest betragtet som høist ubehagelige anfald. —

I andre tilfælder kan adskillelsen mellem de forskjellige «personligheter», som veksler i et menneske, være endnu mer fuldstændig. Saa fuldstændig, at de to personligheter ikke vet noget om hinanden, andet end det de hører av andre. Den berømte psykolog og filosof *William James* beretter f. eks. følgende tilfælde:

En ung kvinde, Mary Reynolds, blev en morgen fundet i saa dyp søvn, at det var umulig at vække hende. Efter at ha sovet i 18—20 timer vaagnet hun, men i en helt ny tilstand. Erindringen om hendes tidligere liv var borte, og i aandelig henseende var hun praktisk talt som et nyfødt barn. Den eneste færdighet hun hadde, var den at kunne sige nogen enkelte ord. Men ordenes betydning kjendte hun ikke. De var for hende i begyndelsen bare meningsløse lyder. Sine forældre, søskende, venner, kjendte hun ikke. Efterhvert maatte man søke at lære hende, hvilke slegtskaps- og venskapsbaand, som bandt hende til de mennesker, som omgav hende. Men hun vilde egentlig aldrig anerkjende dem. Forholdsvis meget hurtig gik det derimot igjen at lære hende at tale, læse og skrive.

Av særlig interesse var den fuldstændige forandring, som var

foregaaet med hendes temperament og karakter. Tidligere hadde hun været melankolsk og stille; nu var hun meget livlig. Tidligere hadde hun været indesluttet; nu var hun munter og selskapelig. Desuten var hun, mens hun befandt sig i denne anden eller sekundære tilstand, langt mer begeistret end tidligere for naturen, for skogene, bjergene, dalene, bækkene. Om morgenen begav hun sig ofte avsted enten tilfods eller ridende, streifet omkring hele dagen som et rigtig naturbarn, og var like glad enten hun befandt sig paa banede veier eller i vildnisset.

I fem uker varte denne tilstand ved. Saa vaagnet hun en morgen og var atter den gamle. Hun hadde ikke den mindste erindring om alt det hun hadde foretat sig i disse fem uker, og stor var derfor hendes forbauselse over den forandring, som — efter hvad hun trodde — var foregaat paa en eneste nat. Selvfølgelig var ogsaa hendes tidligere melankolske temperament vendt tilbake.

Efter nogen ukers forløp faldt hun imidlertid paany i en dyp søvn og vaagnet i den sekundære tilstand og fortsatte det liv hun hadde begyndt i denne ganske der hun hadde sluppet det. Hun kjendte ikke noget til den mellemliggende tid og var bare i besiddelse av de kundskaper hun hadde erhvervet sig forrige gang hun var i samme tilstand.

Saaledes blev hendes liv en fuldstændig dobbelttilværelse. I 10—15 aar varte vekslingen mellem de to «personligheter» ved. Da hun var blit en 35—36 aar gammel, holdt de imidlertid op, og *den sekundære tilstand blev den herskende*. I den levet hun de sidste 25 aar av sit liv. Dog blev hendes kaathet og munterhet efterhaanden avdæmpet og erstattet av en rolig fornuftig sindslikevægt. Hun gjorde ikke det mindste indtryk av at ha tat skade paa forstanden. I nogen aar var hun lærerinde og var som saadan brukbar og dygtig, vel seet baade av unge og gamle. —

*

Ogsaa *eksperimentelt* kan undertiden personlighetsvekslinger fremkaldes.

Allerede gjennem almindelig hypnose kan man fremkalde høist paafaldende forandringer i personligheten. Saaledes kan man f. eks. paa en maate pludselig igjen gjøre et voksent menneske til barn.

Gjennem hypnotisk suggesion kan man nemlig berøve et menneske erindringen om alt det, som det har oplevet efter en bestemt tid, f. eks. efter det er blit syv aar gammel. Men derved blir vedkommende i aandelig henseende pludselig sat tilbake til syvaarsstadiet. Han blir igjen i aandelig henseende til barn. Hans opførsel, kundskaper, ja selv haandskriften forandres og gaar tilbake til det barnlige niveau. — Meget interessante eksperimenter paa dette omraade er bl. a. blit gjort av den berømte *Krafft-Ebing*.

Men ogsaa andre personlighetsforandringer kan fremkaldes gjennem enkle hypnotiske eksperimenter. Suggererer man et menneske, som befinder sig i dyp hypnose, at han er en anden person, saa vil det som angaar hans egen person falde bort av hans bevissthet, og han gaar saa fuldstændig op i den rolle som er git ham, at man snarere maa si, at han *er* en anden, end at han spiller ham. Hans egen personlighet er utskaltet, og han vet ikke selv, at det er en blot rolle han utfører. Han tror selv at være den han spiller.

Endnu interessantere er de personlighetsvekslinger som i enkelte tilfælder kan fremkaldes ved anvendelse av hypnotiske metoder paa *hysterikere*.

Den saakaldte «hysteriske somnambulisme» adskiller sig nemlig i væsentlige henseender fra den vanlige hypnose.

Hos sunde individer betegner hypnosen en delvis søvn og dermed følgende indsnævring av bevissthetsfeltet. Hos enkelte hysterikere derimot kan anvendelsen av en hypnotiseringsmetode tvertom medføre en *utvidelse* av bevissthetens omraade. I almin-

delig «vaaken» tilstand kan hysterikerens sansning, erindring og tænkning være sterkt reduceret i forhold til det normale menneskes. Under hypnosen kan der imidlertid i visse tilfælder fremkaldes en tilstand av saakaldt hysterisk somnambulisme, hvor

Forandring av haandskriften ved hypnotisk personlighetsveksling. Øverst: normal haandskrift. Nederst: Under indflydelse av suggestionen at være dr Faust. (Efter Kiesewetter).

hysterikerens sansning og erindring igjen staar paa høide med det normale, idet tidligere avspaltede sansninger og erindringer igjen er tilgjængelige for ham. I denne tilstand kan den syke virke som et fuldstændig almindelig sundt menneske, saa at man bare paa grundlag av et nøiagtig kjendskap til hans vanlige, «normale»

opførsel overhode kan konstatere, at han befinder sig i en usedvanlig tilstand. Denne hysteriske somnambulisme kan vare overordentlig længe — dage og uker.

Ved at hypnotisere hysterikere kan det derfor undertiden lykkes at fremkalde en personlighetsveksling, hvor den personlighet, som fremtrær under hypnosen, avgjort staar *over* hysterikerens vanlige personlighet. Den store franske psykolog *Pierre Janet* har paa denne maate *kunstig* fremkaldt personlighetsvekslinger, som i sit væsen ganske svarer til tilfældet Félida X. Paa grundlag herav blir det naturlig at betrakte Félidas tilfælde som beroende paa *selvhypnose.* Hendes «sekundære personlighet» betegnet et tilfælde av «hysterisk somnambulisme».

Interessant er det, at ikke bare to, men ogsaa flere personligheter paa denne maate kan veksle i et menneske. Man har hat eksempler paa, at optil 8—10 forskjellige «personligheter» har vekslet i et og samme individ — hver med sit eget liv, sine karaktereiendommeligheter, sine erindringer.

Og disse «personligheter» er ikke alene forskjellige, men kan endog staa mot hverandre og motarbeide hverandre. En av dr. Prince's patienter, frk. B., hadde i sin første personlighet B. I. en likefrem rædsel for snoger og edderkopper. En av de andre personligheter, som avløste B. I., kunde imidlertid ikke like B. I.: Hun likefrem hadet hende og spilte hende mangt et ondskapsfuldt puds. En dag f. eks. da patienten befandt sig i somnambul tilstand, og denne anden personlighet hadde herredømmet, gik hun ut paa landet, samlet endel snoger og edderkopper, pakket dem ind og adresserte dem til sig selv. Efter at hun var vaagnet op til sin første personlighet, aapnet hun pakken og var nær ved at besvime av rædsel, da dyrene krøp ut.

Saa dyptgaaende kan spaltningerne være indenfor den tilsynelatende enhet, som vi kalder et menneskes sjæl!

*

En slik kortfattet beskrivelse av personlighetsvekslingerne, som i det foregaaende er forsøkt, kan let misforstaaes. Skillet mellem de forskjellige «personligheter» maa ikke fattes for absolut. For en dybere analyse fremtrær naturligvis en sammenhæng mellem dem. Mener vi med den «hele personlighet» alle et individs medfødte instinkter og dispositioner og alle de tidligere erfaringer, som er blit bevaret og organiseret, saa repræsenterer de forskjellige «personligheter», som trær i dagen ved personlighetsvekslingerne, overhode bare forskjellige faser av den hele pensonlighet. Og ogsaa i den normale personlighet er der jo forskjellige sider og motstridende interesser, som vekselvis kan bli fremherskende. Personlighetsvekslingen betegner derfor bare en abnorm økning av fænomener og processer, som vi finder spiren til alt i det normale sjælsliv.

Men grunden til den abnorme spaltning maa sikkert som oftest søkes i konflikter mellem visse utilfredsstillende ønsker paa den ene side og følelser av pligt, anstændighet o. s. v. sammen med livets haarde vilkaar paa den anden. Gjennem disse konflikter blir visse personlighetskomponenter fortrængt til det underbevisste. Her organiseres de til faste sammenhæng, som under særlig indflydelser kan vækkes til aktivitet og nu paa sin side fortrænger de personlighetskomponenter som tidligere var fremherskende. Meget lærerik i denne henseende er den fremstilling som den bekjendte amerikanske psykolog *Morton Prince* har git av «The Psychogenesis of Multiple Personality» (Journal of Abnormal Psychology. Oct. 1919; The Unconscious. 2 Ed. 1921).

2. Inkarnationstilstande — besættelser — automatisk virksomhet.

Personlighetsspaltninger og personlighetsvekslinger hører til de *egte* fænomener, som forekommer ved en stor række spiritistiske seancer. Og fænomenernes høist eiendommelige karakter gjør det meget forklarlig, at de av seancedeltagerne saa ofte tydes som resultat av aanders indgripen. Der skal betydelige videnskapelige forutsætninger til for at dømme rigtig.

Man har under spiritistiske seancer talrike eksempler paa, at «medierne» kan synes fuldstændig forvandlet. Under en egen søvngjængertilstand eller «trance» kan de fremtræ som helt andre mennesker. Og ofte kan de utfolde et skuespillertalent og en veltalenhet, som synes ganske uforenlig med deres vanlige evner. I «normal tilstand» er de kanske sløve, likegyldige og faamælte og har vanskelig for at uttrykke sig. Nu derimot strømmer ordene næsten uavbrudt fra deres læber og synes ofte baade i form og indhold at ligge betydelig over det mediet normalt kan præstere. Og efter seancen har de som oftest fuldstændig glemt det som har tildrad sig.

For at gi et litt konkret billede av den maate, paa hvilken slike personlighetsvekslinger under en spiritistisk seance kan arte sig, skal jeg gjengi en skildring som den svenske psykolog, professor *Herrlin* har git.*) Han hadde i Kjøbenhavn, tildels sam-

---

*) *Axel Herrlin:* Själslifvets underjordiska värld, s. 62 ff.

men med den kjendte psykiater dr. Gadelius, anledning til at overvære en række seancer av ganske typisk art:

Kredsen bestod hovedsakelig av smaaborgere og arbeidere. Medierne selv var grovarbeidere. Seancerne indlededes vanlig med bøn og avsyngelse av salmer, under hvilke mediet efterhvert begyndte at faa krampetrækninger i ansigt og hænder, undertiden ogsaa hikke, og tilsidst sovnet ind med et litet suk. Straks efter rettet det sig op med lukkede øine og indledet med ordene: «God aften mine venner!» samtale med kredsen. Fra dennes side førtes samtalen av en saakaldt materiel leder, den, som var dypest indviet i den spiritistiske lære og derfor «forstod at adspørge aanderne paa rette vis.»

Mediet Einer Nielsen i trance.

Mediet var nu forsat i en ny personlighet og spillet ofte sin ubevisste rolle med betydelig kraft. Ved et tilfælde f. eks. op-

traadte det i egenskap av en amerikansk professor Jakob, som, efter hvad der blev opgit, hadde myrdet en kollega. Professor Jakob talte om sin store intelligens og sin stræben efter at «utforske tingene» og bedyret sin fuldstændige likegyldighet over den ugjærning han hadde begaat. De salmer, med hvilke kredsen søkte at bløtgjøre hans haarde sind, berørte ham synlig ubehagelig, og den «ledende broders» formaninger til bod og anger blev av hr. Jakob besvaret med uttryk for hans dype foragt for «lederens» intelligens og for hele seancen overhode. Hr. Jakob truet endog med at «fordærve mediet» og myrde hele selskapet.

Efter tre kvarters forløp hadde professor Jakob utspillet sin rolle. Mediet fik en ny række krampeanfald med sterk svedning og gik saa over i en ny personlighet, en døende kvinde, hvis dødskamp det utførte i henimot en time. Det var et kuriøst fænomen at høre den store og kraftige arbeider tale med halvt kvindelig stemme og være vidne til omgivelsernes bestræbelser for at overbevise «den kjære søster» om, at hun i virkeligheten alt var død!

Tilsidst gik mediet efter endnu en række krampetrækninger over i en tredje person, biskop Hilarius av Poitiers. Det optraadte nu med en lang præken i salvelsesfuld stil, som i almindelige fraser forkyndte spiritismens sandhet og naturens guddommelige majestæt. Indholdet av denne præken bar tydelige spor av Flammarions populære skrifter. Mindst av alt forraadte den nogen likhet med den historiske biskop Hilarii lære, der som bekjendt var strengt orthodox.

Da «Hilarius» tidde, vaagnet mediet efterhvert av sin «trance», som hadde varet i nær tre timer. Det hadde ikke nogen erindring om det som var passeret. En undersøkelse, utført av dr. Gadelius, gav som resultat, at det var helt ufølsomt for naalestik over store dele av kroppen. —

Saa vidt professor Herrlin. Ganske lignende erfaringer kan som nævnt gjøres under overordentlig mange seancer. Og det er

ikke underlig, at slike fænomener virker sterkt paa de tilstedeværende og indgir dem den tro, at mediet er besat av en eller anden «aand». Mediet taler, skriver og handler under sin «trance» ganske som om det var behersket av en anden person. Ofte nævner det ogsaa denne ved navn og fortæller dens historie. Man pleier derfor at betegne disse personlighetsforandringer som *inkarnationstilstande*. Tidligere optraadte dæmoner og djævler, og endnu indeholder den katolske literatur forskrifter om djævleutdrivelser. Nu derimot, efter at spiritismen har faat vind i seilene, er det som oftest avdødes aander, der optrær paa skuepladsen.

For den psykologiske betragtning dreier det sig imidlertid naturligvis hverken om djævler eller avdødes aander, men om særegne former av personlighetsvekslinger. De egte «trancemedier» — og slike forekommer sikkert — er mennesker, som kan hensættes i en art hypnotisk tilstand, som er forbundet med bestemte former av personlighetsforandringer. Disse forandringer er i almindelighet relativt kortvarige og *tar sin karakter efter de suggestioner som behersker mediet* — hvad enten det nu er selvsuggestion eller suggestioner fra de øvrige seancedeltagere. De er altsaa av en anden art end de vi møtte i tilfælder som Félida X. og Mary Reynolds. Nærmest svarer de til de *roller,* som kan spilles under almindelig hypnose.

Forholdene er forøvrig, psykologisk seet, ofte meget komplicerte. Sjelden er vel nemlig mediernes saakaldte trance en normal selvhypnose. Oftest er den kompliceret ved hysteriske træk eller paa anden maate. Og «rollerne» gir uttryk for et meget kompliceret underbevisst sjælsarbeide.

Den hang til at personificere og dramatisere som gir de mediumistiske præstationer deres præg, er forøvrig overhode meget karakteristisk for vort sjælsliv. De fleste mennesker med litt fantasi har en tilbøielighet til i tanken at utmale sig selv under forhold og omstændigheter, hvor han optrær som en ganske anden

end den han i virkeligheten er. Og i drømme kan vi jo som bekjendt spalte os op i en række forskjellige personligheter. Det er den samme personificerende og dramatiske tendens som ytrer sig hos mange «medier», bare langt mer konsekvent og utpræget og i forbindelse med abnorme sjælstilstande. «Dag-drømmenes» og drømmenes psykologi gir os i virkeligheten nøglen til forstaaelsen av meget væsentlige sider ved de mediumistiske fænomener.

*

Ved inkarnationstilstandene veksler altsaa (likesom ved de personlighetsforandringer vi lærte at kjende i forrige kapitel) forskjellige personlighetstilstande slik, at hver av dem en tid beholder marken for sig, mens de andre samtidig er helt undertrykket og trængt i bakgrunden. Ogsaa andre former av personlighetsspaltninger av stor betydning for forstaaelsen av mediernes virksomhet kan imidlertid forekomme. *Undertiden synes to forskjellige «personligheter» at kunne træ i aktion samtidig ved siden av hverandre.* De forskjellige former for personlighetsspaltninger og vekslinger kan forøvrig ikke skarpt skilles fra hverandre. De glir paa forskjellig maate over i hverandre. Og ofte kan forholdet mellem de forskjellige «personligheter» være yderst vekslende og vanskelig at bestemme.

I enkelte tilfælder kan der opleves en eiendommelig fordobling av selvbevisstheten, som vel forøvrig ikke helt kan forstaaes av den, som ikke selv har hat lignende oplevelser. For at søke at gi et begrep om det skal jeg gjengi et av de tilfælder som *Baelz* beskrev i sit foredrag paa naturforskermøtet i Stuttgart i 1906 «Om besatthet.»

En ven av mig — fortæller Baelz — en noget vranten anlagt mand, hadde malaria. Da jeg vilde forordne ham kinin, bad han om heller at faa et andet middel. Hver dosis kinin hadde nemlig

hos ham en uhyggelig tilstand tilfølge. Efter nogen minutter foregik der en forandring i ham: Han delte sig i to. Saken var vanskelig at beskrive. Men sikkert var det, at han stod overfor sig

Djævlebesættelse (efter Richer).

selv, og at hvert av de to jeg var sig selv bevisst og undret sig over det andet, og begge fandt tilstanden frygtelig komisk og utbrøt i stor munterhet. Det varet mange gange en time; saa bleg-

net og forsvandt det andet jeg. Men der blev endnu i længre tid en ubehagelig følelse tilbake.

I andre tilfælder, ved nogen former av saakaldt *besættelse*, føles «den anden» ikke som fremkommet ved en spaltning av det oprindelige jeg, men som et *fremmed* væsen, der er trængt ind i det.

Heller ikke i slike tilfælder dreier det sig imidlertid om en virkelig fremmed «aand», som besætter individet. «Den anden» er ogsaa ved disse «besættelser» dannet ut fra individet selv gjennem dets underbevisste virksomhet. Det fremgaar vel klarest derav, at ogsaa disse *besættelser* — likesom inkarnationsfænomenerne — *tar karakter efter de anskuelser og suggestioner, som behersker den besatte.*

Tidligere, da troen paa og frygten for djævlen var langt mer levende end nu, var *djævlebesættelser* meget hyppige. I Japan hersker den tro, at et menneske kan besættes av en *ræv*, og her møter man da ogsaa rævebesættelser. *Baelz* beretter f. eks. følgende om en japanerinde, som led av rævebesættelse:

«Mens hun med taarer i øinene fortalte os sin lidelseshistorie, meldte ræven sig. Først viste sig svake, saa sterkere trækninger tilvenstre om munden og i den venstre arm. Hun slog sig med den knyttede høire næve gjentagende gange heftig paa det venstre bryst, som fra tidligere slike leiligheter var helt opsvulmet og rødt, og sa til mig: «Ak herre, nu rører den sig igjen, her i brystet.» Saa kom pludselig fra hendes mund en fremmed skarp stemme i skrattende tone: «Ja, jeg er der, og tror du, dumme gaas, kanske, at du kan hindre mig?» — «Aa Gud, I herrer — sier konen — tilgi, jeg kan visselig ikke noget for det!» Saa sier hun til ræven, idet hun stadig slaar sig for brystet og med trækninger i den venstre del av ansigtet: «Stille, bæst! Skammer du dig da slet ikke for disse herrer?» Ræven: «Ha-ha! Jeg skulde

skamme mig, For hvad? Saa klok som disse herrer er jeg ogsaa! Hvis jeg skammet mig, saa vilde det være over at ha utsøkt mig til bolig et saa taapelig kvindfolk.» Kvinden truer og besværger ham at være rolig. Han avbryter hende, og efter kort tids forløp er han i ene-besiddelse av tænkningen og sproget. Med en ufattelig slagfærdighet svarer han paa alle spørsmaal, har straks en forklaring færdig for alt. Kvinden er nu passiv som en automat og forstaar aabenbart ikke mer tydelig, hvad man sier til hende; istedenfor hende svarer altid ræven ondskapsfuldt.»

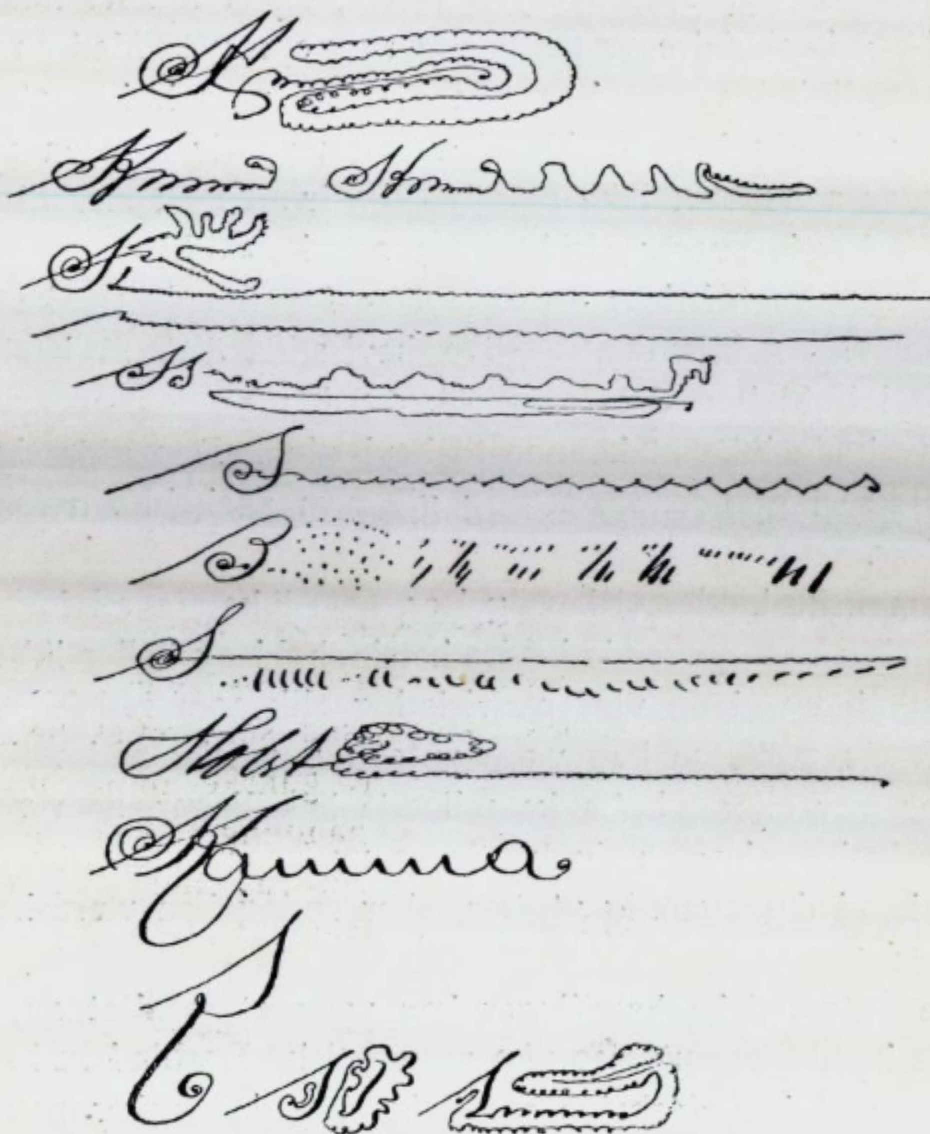
I atter andre tilfælder — og det er de for spiritistiske medier sædvanligste — blir den vanlige bevissthetstilstand bestaaende eller blir ialfald bare let forandret, og den «anden personlighet» synes overhode ikke at komme til bevissthet. Den gjør sig imidlertid allikevel gjældende, nemlig gjennem saakaldte *automatiske bevægelser.*

Automatiske kalder vi bevægelser, som ikke staar i forbindelse med individets nærværende bevissthetsindhold og heller ikke fremkaldes direkte ved en ytre paavirkning slik som refleksbevægelserne. Mens tankerne kan være optat av ganske andre ting, utføres der mer eller mindre komplicerte handlinger, som vedkommende selv bare har en dunkel fornemmelse av uten at være sig bevisst, hvad der egentlig utføres, eller endog kan være helt uvidende om.

Slike automatiske handlinger kan være et resultat av *øvelse:* Indøvede handlinger utføres ofte automatisk. Damer kan jo f. eks. godt passe et haandarbeide samtidig som de tænker paa noget helt andet eller fører en livlig samtale.

Foruten disse indøvede automatiske handlinger gis der imidlertid ogsaa andre. Enkelte mennesker har evnen til automatisk at utføre tildels meget komplicerte bevægelser, som ikke er direkte indøvet, og *som tydelig gjør indtryk av at være ledet av intelligens.*

— Slike automatiske bevægelser spiller en overordentlig stor rolle indenfor den spiritistiske bevægelse, særlig i form av «bordans» og automatisk skrift.

Automatisk rabbel (efter Fritz Holst).

Borddansen anordnes som bekjendt paa den maate, at en kreds mennesker danner «kjede» ved at lægge fingerspidsene eller hænderne paa et bord. Bedst er det at benytte et litet trebenet bord. Det kan forøvrig undertiden ogsaa være tilstrækkelig, at et enkelt

menneske lægger fingerne paa bordet. Efter en tids forløp kan det saa hænde, at bordet begynder at gynge frem og tilbake. Og man pleier da at stille spørsmaal, som besvares gjennem bank-

Quand même tu serois satisfait:
Aurois-tu pour cela plus de joie
Et crois-tu que là-haut, dans
L'esprit s'agite et vit sans ch

Monsieur

Avec beaucoup de regrets je viens
vous dire qu'il ne me sera pas
possible d'aller pour la séance
demain; nous renverrons cela
à dimanche prochain.

Øverst: Fuldt utviklet automatisk skrift. Nederst: Mediets normale haandskrift (efter Flournoy).

ninger i gulvet av bordets ben. En bankning betyr f. eks. a. to bankninger b. tre bankninger c. o. s. v.

Det, som i virkeligheten sætter bordet i bevægelse er — i alfald som regel — ubevisste muskelbevægelser av seancedeltagerne selv. Det har alt i 1853 den berømte fysiker *Faraday* vist. Han konstruerte et apparat, en indikator, som blev anbragt mellem bord-

skiven og seancedeltagernes hænder. Ved hjælp derav viste han, at bordet ikke kommer i bevægelse, med mindre apparatets visere angir smaa bevægelser i deltagernes hænder, som stræver efter at føre bordet til siden. Disse bevægelser kan i og for sig være meget smaa, men naar mange personer deltar i forsøket, blir den sammenlagte sum allikevel en ganske betydelig kraftutvikling, som kan faa endog tunge ekebord til at komme i livlig fart. Disse ubevisste muskelbevægelser er imidlertid saa umerkerlige for deltagerne selv, at det forekommer dem, som om bordet drog dem med sig, mens i virkeligheten det motsatte er tilfælde.

Men det som nu er det interessante er, at bordets bevægelser kan ledes gjennem intelligent automatisk virksomhet av en av seancedeltagerne, den der fungerer som «medium». Derved kan der fremkomme fornuftige svar paa spørsmaalene, tildels ogsaa længre sammenhængende meddelelser. Og disse svar og meddelelser kan være slike, at *ingen* av deltagerne er sig bevisst, at de i virkeligheten stammer fra ham. Naturlig opstaar derfor den tro, at det er en «aand», som meddeler sig gjennem bordet.

Denne metode til at faa automatiske meddelelser er imidlertid tungvint. Hurtigere og bedre gaar det gjennem *automatisk skrift*. Den kræver imidlertid mer utviklede «mediumistiske evner». Men hvor der er et naturlig anlæg, vil det forholdsvis let kunde opøves, til man naar ganske merkelige resultater. Det er forøvrig noget som i sin almindelighet bør fraraades. Ganske visst synes ofte den mediumistiske virksomhet at være uten større skade for sundheten — snarere omvendt. Men den kan dog muligens i enkelte tilfælder føre til alvorlige sjælelige forstyrrelser. (Smlgn. f. eks. Fritz Holst's selvskildring i «Dage i Helvede». Gyldendal, 1921.)

Den automatiske skrift kan fremkomme paa den maate, at man sætter sig hen og holder en blyant løst paa et stykke papir og forøvrig søker at være passiv. Hos ikke saa helt faa mennesker kan det da hænde, at haanden efter en tid begynder at bevæge

sig *uten at være ledet av viljen.* Til at begynde med blir det kanske bare streker og usammenhængende rabbel. Men ved gjentagelse kan, hos personer som har anlæg for det, den automatiske skriveevne utvikles videre. Det blir virkelige bokstaver og ord; skriften blir tydeligere; den tiltar i hastighet; det skrevne faar sammenhæng og mening.

Ved de lavere grader av automatisk skrivning vet den skrivende selv, hvilke ord der skal komme, men føler sig *drevet* til at skrive dem. I de mere utprægede tilfælder derimot synes skrivningen at være fuldstændig ubevisst. I nogen tilfælder kan den skrivende endog underholde en interesseret samtale med andre eller læse, uten at skrivningen blir forstyrret av det. Samtidig som bevisstheten f. eks. er engageret i en samtale, kan haanden ubevisst utføre multiplikation av flersifrede tal. Ja, man har endog eksempler paa, at et skrivemedium har skrevet med *begge* hænder, og at hver haand skrev sin egen meddelelse.

Forut for den automatiske skrivning gaar ofte fornemmelser og rykninger i armen. Hos nogen, som skriver automatisk, er haanden under skrivningen følelsesløs, hos andre ikke.

Ogsaa ved den automatiske skrivning gjør sig den samme personificerede tendens gjældende, som vi møter i drømmen og særlig utpræget i forandringerne under mediernes «trance». Ved en litt sterkere utvikling av mediumiteten er det ikke ualmindelig, at meddelelserne gies med forskjellig haandskrift og signeres med forskjellige navne. Der optrær forskjellige «aander». Og hver av dem kan ha sin særlige haandskrift og sin særlige maate at uttrykke sig paa.

I det hele faar vi vel gjennem den automatiske skrift det mest eiendommelige og direkte uttryk for underbevisst sjælsvirksomhet av mest komplicerte art.

3. Spiritisme og psykologi.

I det foregaaende har vi søkt at gjennemføre den opfatning, at de saakaldte spiritistiske fænomener har sin rent naturlige psykologiske forklaring: De gir uttryk for spaltninger inden «mediets» egen personlighet. Og vi har forsøkt at forfølge de sjælelige spaltninger og deres virkninger fra de forholdsvis enkle tilfælder, som møter os i posthypnotiske fænomener og hysteriske enkeltsymptomer og op til de mest komplicerte tilfælder, hvor flere forskjellige «personligheter» veksler eller optrær samtidig i samme menneske.

Men kanske har vi gjort os saken for let. Spiritisterne har jo en ganske anden forklaring av de samme fænomener, nemlig gjennem den antagelse, at det er avdødes aander, som gir sig tilkjende gjennem medierne. Det blir da nødvendig at stille de to forklaringer op mot hinanden og prøve dem litt nærmere.

Selve erfaringsgrundlaget er altsaa følgende:

Under visse omstændigheter — saavel i trancetilstand som ved automatiske bevægelser — kan et menneske, et saakaldt medium, gi meddelelser, som sier sig at komme fra en avdøds aand. Disse meddelelser synes helt uavhængige av mediets vanlige bevissthet, og mediet selv fralægger sig ethvert ansvar for dem.

Kanske særlig den automatiske virksomhet er psykologisk merkværdig. Det, som her er et faktum, og som ingen videnskapsmand med kjendskap til moderne psykologi vil negte, er altsaa: Der gives mennesker, hvis bevægelser, skrivning, tale, kan dirigeres

av en tilsyneladende intelligent virksomhet, som den vanlige personlighetsbevissthet ikke kjender til, som i forhold til den er *underbevisst.* Uavhængig av den vanlige bevissthet kan ved den automatiske virksomhet enkelte av et menneskes bevægelser dirigeres ut fra processer, som ikke staar i nogen direkte sammenhæng med det, som optar bevisstheten, men allikevel tydelig gir indtryk av intelligens, hukommelse, kombinationsevne.

Om selve realiteten av disse fænomener er der overhode ikke længer diskussion blandt de meningsberettigede. Spørsmaalet gjælder bare *forklaringen:* Har vi med fænomener at gjøre, som endnu falder indenfor rammen av den naturvidenskapelig tænkende psykologi eller maa vi — slik som spiritisterne gjør — i disse fænomener se et bevis for sjælens liv efter døden og for eksistensen av en aandeverden?

Nu, for det første er det i alle fald sikkert, at den automatiske virksomhet ikke *behøver* at skyldes aander.

Det kan man direkte eksperimentelt vise ved hypnotiske forsøk:

Man bringer f. eks. en forsøksperson i dyp hypnose og lar ham i den tilstand gjennem suggestion gjennemleve en række forskjellige scener. Saa vækker man ham. Paa spørsmaalet, hvad der er foregaat under hypnosen, svarer han, at han ikke husker det. Opfordrer man ham nu imidlertid til at nedskrive *automatisk* det som er sked, saa kan det hænde, at han automatisk nedskriver alt det, som var blit ham suggereret, tiltrods for at han ikke var i stand til at gjenkalde det i bevisst erindring.

I et tilfælde som dette er der altsaa ved den automatiske virksomhet overhode ikke tale om nogen aandemeddelelse. Den automatiske skrift gir uttryk for erindringer, som er unddrad bevisstheten, men som er eftervirkninger av indtryk, som har naad forsøkspersonens hjerne ad helt normal vei.

Det ligger da overmaade nær for den psykologiske forskning — slik som vi i det foregaaende har gjort — at betragte ogsaa

de spiritistiske mediers automatiske virksomhet paa lignende maate: Deres meddelelser bringer slet ikke bud fra aandeverdenen, men fra helt naturlige underbevisste virksomheter hos mediet selv. De stammer fra lag i mediets *egen* personlighet, som er unddrad den vanlige bevissthet.

At nu denne opfatning, ialfald i det alt overveiende antal tilfælder, træffer det rigtige, kan da heller ikke synes tvilsomt. De meddelelser som fremkommer under de spiritistiske seancer, bærer som oftest tydelige spor av sin naturlige jordiske oprindelse. Mediernes utgydelser staar i overensstemmelse med deres dannelsesniveau. Fremmedord uttales eller staves galt og anvendes ofte feil; den samme idekreds er det, som varieres under forskjellige uttryk.

Overhode er som oftest de meddelelser, som forsikres at komme fra aandeverdenen, næsten forfærdende intetsigende og banale. Som *Maeterlinck* uttrykker det, virker det ikke særlig tillidvækkende, at aanderne skulde vende tilbake og trodse de største vanskeligheter for at komme i forbindelse med menneskene, bare for at minde os om, at vor grandonkel het Peter, og at vor kjødelige fætter Paul er besværet av aareknuter og mavekatar!

Ganske vist kan der ofte hos medier, som i normal tilstand kanske er sløve og har vanskelig for at uttrykke sig, under seancerne fremtræ en veltalenhet og en evne til at finde ord, som staar betydelig over, hvad de normalt kan præstere. Det er imidlertid slet ikke noget overnaturlig og ikke det mindste bevis for, at det er aander, som taler gjennem dem. Ti, som vi tidligere har set, kan de «sekundære personligheter» som fremtrær under hypnotiske tilstande hos hysterikere, staa betydelig over deres vanlige personlighet. Det har ikke det mindste med aander at gjøre.

Undertiden kan der nok ogsaa i meddelelserne forekomme uttryk, som overrasker og synes at forraade en større dannelse og viden end den mediet normalt er i besiddelse av. Men i al-

mindelighet kan det lykkes at paavise dets oprindelse i en roman, avisartikel e. l.

En omstændighet, som i denne forbindelse faar meget stor betydning for forklaringen av de spiritistiske fænomener, er følgende: De underbevisste virksomheter, som aabenbarer sig gjennem trancetalen og den automatiske skrift, *kan* — som vi alt har set eksempler paa — *forføie over mange hukommelsesspor, som er gaat helt tapt for den vanlige bevisste erindring.*

En uttalelse paa et fremmed sprog f. eks., som mediet en gang har hørt eller læst og saa fuldstændig glemt, kan fremtræ under trancetalen eller i den automatiske skrift og derved vække det indtryk, at mediet naar det er «besatt av en aand», kan beherske et sprog, som det i vanlig tilstand ikke kjender noget til. Overhode er der mange ting, som synes at peke hen paa, at intet av det et menneske har oplevet gaar fuldstændig tapt: Det efterlater sig sit spor i hjernen og kan under bestemte omstændigheter igjen dukke frem. — Vi rører her ved et forhold, som forklarer overordentlig meget av den tilsynelatende overnormale viden, som undertiden kan fremtræ i enkelte mediers meddelelser.

Et par eksempler vil belyse det:

Den bekjendte schweiziske psykolog, professor Flournoy, studerte gjennem en række av aar et medium, som han kalder Helene Smith. Resultaterne av sine undersøkelser har han nedlagt i sit verk: «Des Indes á la planéte Mars». Trods sin noget fantastisk klingende titel indeholder dette verk en av de omhyggeligste videnskabelige analyser av et medium, som endnu er git.

En dag skrev Helene Smith under en seance en skrift, som ingen av de tilstedeværende forstod. Undersøkelse viste, at skrifttegnene var *arabiske.* Nu kunde Helene Smith i normal tilstand slet ikke arabisk, og saken saa altsaa meget mystisk ut.

Ved at undersøke nærmere fandt Flournoy imidlertid ut, at det dreiet sig om en kopi av en tilegnelse, som en genferlæge for

mange aar siden hadde skrevet i et eksemplar av sin bok «En Cabylie.» Her ligger da forklaringen: For seks aar siden eller endnu længer tilbake hadde Helene set denne bok. Under den abnorme tilstand dukket saa erindringen op, skjønt den for længe siden var helt glemt for den normale bevissthet.

Et andet eksempel (efter Lowe Dickinson): En ung dame gav i trance meddelelser fra en «aand», som skulde ha levet paa jorden paa Richard den andens tid. Hun fortalte en hel mængde detaljer om jarlen og grevinden av Salisbury og om andre personer fra den tid og om tidsalderens sæde og skikke. Ved undersøkelse

Helene Smiths arabiske skrift.

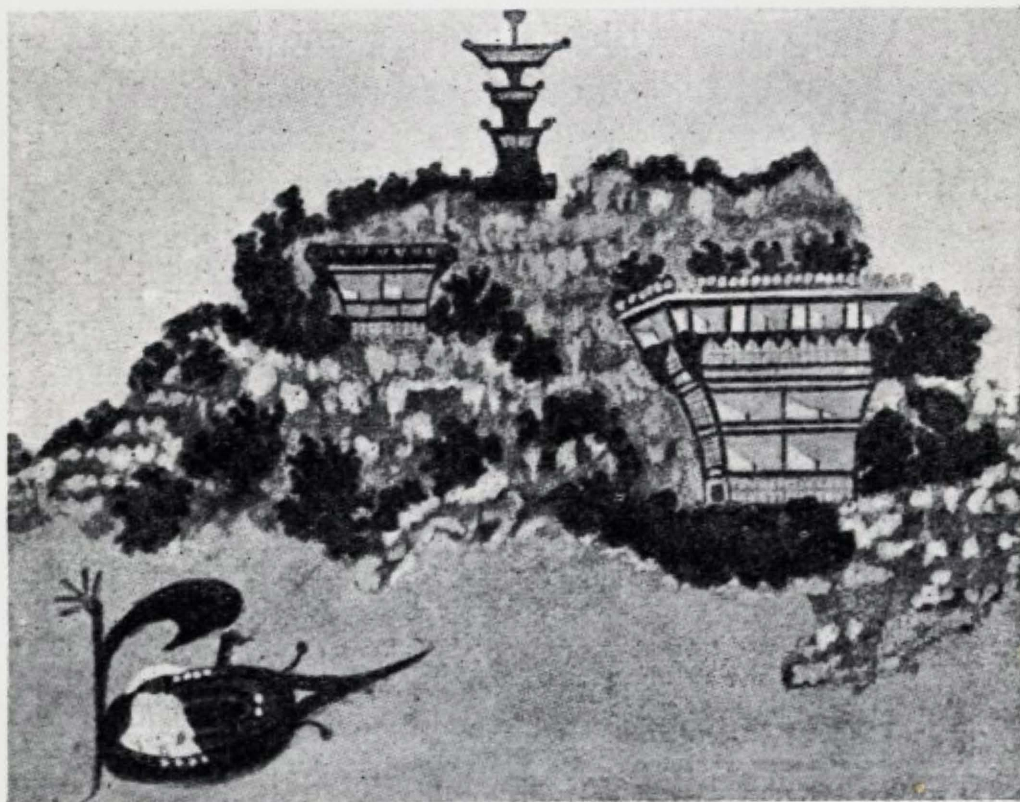
viste det sig, at de angivne personer og de ting som blev fortalt om dem og særlig de genealogiske data var korrekte, og det til trods for at mange av dem var slike, at det syntes at fordre en temmelig indgaaende historisk undersøkelse at faa rede paa dem.

Efter at den unge dame var vaagnet av den hypnotiske trance, var hun helt uvidende om, hvorledes hun kunde ha opnaad denne historiske viden, og kunde ikke huske nogen gang at ha læst nogen bok, som indeholdt det hun hadde meddelt. Det kunde da se ut, som om hun virkelig hadde været i forbindelse med en person, som hadde levet paa Ricard den andens tid.

En senere automatisk skreven meddelelse gav imidlertid forklaringen: De oplysninger hun hadde git indeholdes i en bok av *E. Holt:* The Countess Maud. *For fjorten aar siden, da hun var et barn paa omkring 11 aar, hadde hendes tante læst denne bok for hende*. Begge damer hadde imidlertid glemt indholdet saa

fuldstændig, at de ikke engang husket, hvilken tidsperiode den omhandlet.

En anden omstændighet, som ogsaa har stor betydning for forstaaelsen av mange tilsyneladende høist forbløffende «aande-

Mars-landskap (automatisk tegnet av Helene Smith).

meddelelser» er den, at ukritiske seancedeltagere *sig selv uavvidende* forsyner «aanderne», d. v. s. mediernes «sekundære personligheter», med oplysninger. «Aanden» utkaster forsøksvis en bemerkning eller et spørsmaal og lar sig i sine videre meddelelser lede av den maate, paa hvilken seancedeltagerne reagerer herpaa, idet den ofte paa en forbløffende vis forstaar at utnytte de mindste antydninger. Hvor seancedeltagerne er ivrige og ikke alt for kritiske, røber de paa denne maate en mængde ting, og blir saa selv høist forbauset over at faa dem gjengit av mediet!

I det hele kan medierne undertiden vise sig i besiddelse av en næsten utrolig «underbevisst kombinationsevne». Et særlig godt indtryk herav kan man faa gjennem det nævnte verk av professor Flournoy. Under sin mediumistiske virksomhet utviklet Helene Smith en fantasirigdom og kombinationsevne, «som kappes med eventyrene i 1001 nat». Blandt andet mente hun at være i forbindelse med planeten *Mars*. Hun skildret utførlig livet paa denne planet, beskrev og gav tegninger av marslandskaper, dyr og planter, marsbeboere og deres boliger. Under sin trance talte og skrev han ogsaa et helt nyt sprog, som angivelig skulde være marssproget. Dette sprog som benyttedes konsekvent — idet stort set samme betegnelse hver gang bruktes for samme ting — har været nøie undersøkt baade av Flournoy selv og av en fremragende sprogforsker, som imidlertid kom til det resultat, at det i virkeligheten var avledet væsentlig av franske, men ogsaa delvis ungarske, tyske og andre jordiske ord. Det var altsaa et fantasisprog, som ikke hadde noget med Mars at gjøre.

*

Med alt dette er saken imidlertid endnu ikke uttømt. Selv om vi tar de nævnte — og mange andre — feilkilder og omstændigheter med i betraktningen, saa maa det allikevel indrømmes, at der hos enkelte medier endnu blir en uforklaret *rest* tilbake. Og hvor kritisk man end stiller sig — hvis man ikke lukker sine øine for kjendsgjerninger og dogmatisk negter at anerkjende noget utenfor det en gang vedtagne videnskabelige skjema, saa kommer man neppe utenom den slutning, *at det i enkelte, sjeldne tilfælder er mulig for et medium at komme i besiddelse av kundskaper om personer og forhold uavhængig av de vanlige sanser, paa en endnu uopklaret maate.*

Mest overbevisende i saa henseende er vel de erfaringer som er gjort med det berømte amerikanske medium mrs. *Piper.*

Mrs. Piper, blev «videnskabelig opdaget» av en av de betydeligste av de nyere psykologer, nemlig *William James.*

Høsten 1885 hadde slegtninger av ham fortalt ham alle slags underfulde historier om et «medium», en viss fru Piper. Svigermoren var av nysgjerrighet gaat til mediet og hadde der faat høre en række ting fra sin familiekreds, som det vakte hendes største forbauselse, at fru Piper kunde ha noget kjendskap til. Derved blev ogsaa en svigerinde foranlediget til at opsøke mrs. Piper. Hun hadde bl. a. med et italiensk brev, hvis forfatter bare skulde være kjendt av to mennesker i hele Nordamerika. Mediet holdt brevet op for panden og gav detaljerte og nøiagtige oplysninger om brevskriveren.

James stillet sig først svært tvilende overfor disse historier — kvinder overdriver jo saa let! Han blev imidlertid nysgjerrig og gik selv hen til mediet. Han lot sig indføre under falskt navn og vogtet sig vel for at gi mediet fingerpek gjennem ubehændige spørsmaal og uvilkaarlige utrop. Hans forsigtighet hjalp imidlertid ikke. Han fik saa overraskende oplysninger om forhold, som det ikke syntes mulig at mrs. Piper kunde ha faat kundskap om paa almindelig maate, at han besluttet sig til at undersøke saken nærmere.

Gjennem sin undersøkelse blev nu James ganske visst ikke overbevist om, at de «aander» som foregaves at meddele sig gjennem mrs. Pipers trancetale virkelig eksisterte. Men vel kom han til den sikre overbevisning, at mrs. Piper selv var i besiddelse av visse «overnormale evner».

Under sin trance syntes hun mange ganger at kunne iagtta fjerne ting og begivenheter, at diagnosticere sygdomme paa en os ukjendt maate, at erkjende og skildre nuværende og tidligere eiere av smaa ting, som blev git hende til berøring, og — fremfor alt — at vite om utallige, vigtige og uvigtige begivenheter, som har forekommet i besøkerens eller hans slegtningers og venners liv.

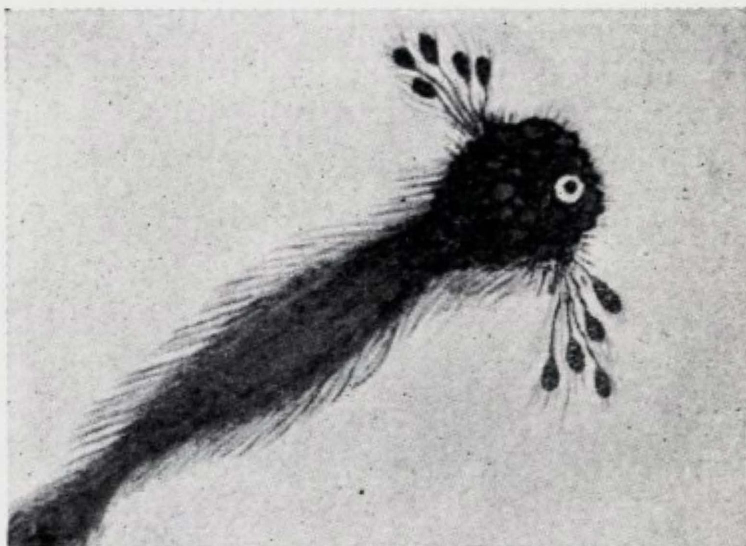
James' egne undersøkelser med mrs. Piper var bare foreløbige. Senere blev hun imidlertid gjennem en aarrække undersøkt av andre, paa forhaand skeptiske forskere under betingelser, som maa synes helt betryggende. Og alle kom de til det resultat, at hypotesen om bevisst bedrag fra mrs. Pipers side er uholdbar, og at der, selv om man tar alle feilkilder med i betraktningen, dog blir tilbake en mængde ting, som ikke kan forklares paa almindelig maate, og som tvinger til antagelsen av en overnormal evne. Der er vel overhode ingen, som har kjendskap til undersøkelserne med mrs. Piper, som for alvor vil prøve at benægte, at hun virkelig var i besiddelse av «overnormale færdigheter». Selv forskere, som har ofret en stor del av sin tid og kraft netop for at *bekjempe* okkultismen og spiritismen — som f. eks. den danske psykolog *Alfr. Lehmann* og tyskeren *Max Dessoir* — indrømmer, at vi her maa anta en ny evne. Det er neppe for sterkt uttrykt, naar den bekjendte — men ofte desværre noget ukritiske — tyske psykolog og filosof *Konstantin Oesterreich* sier: «Om tilstedeværelsen av kundskaper, som mrs. Piper ikke kan ha faat paa normal maate, er der ingen tvil. Den som læser endog bare en del av de stenografiske seanceprotokoller, kan ikke vakle i sin dom. — — — Problemet lyder ikke mere: forekommer supranormale fænomener hos mrs. Piper? men: hvilken hypotese er mest egnet til at forklare dem?»

Hvilke er nu imidlertid disse overnormale færdigheter? Hvorledes kommer mrs. Piper til sine kundskaper? Selv om — som vi har set — overordentlig mange av seancemeddelelserne lar sig forklare almindelig psykologisk, tyder saa allikevel ikke den uforklarede rest paa, at spiritisterne dog har ret i sin antagelse av, at avdødes aander i visse tilfælder kan meddele sig gjennem mediet?

Nu maa det virkelig indrømmes, at mange av de iagttagne

fænomener ved første øiekast synes at peke avgjort i denne retning og gjøre aandehypotesen sandsynlig.

Ganske visst er det saa, at man i spiritistiske kredse ofte møter en næsten utrolig lettroenhet og overfladiskhet, som virker i høi grad frastøtende. Men man skal ikke dømme en teori efter dens ukritiske tilhængere. Og der er nok av ting som virker høist forbløffende. Jeg nævner som eksempel det berømte tilfælde *George Pelham.* George Pelham var en mand, som en enkelt gang uten at navngives hadde været tilstede ved en av mrs. Pipers seancer. Efter alt at dømme kjendte mrs. Piper ham slet ikke. Efter hans død aabenbarte imidlertid hans «aand» sig gjennem hende. I løpet av en række aar blev 150 seancedeltagere bragt i forbindelse med ham. «Av disse seancedeltagere var 30 gamle venner og bekjendte av Pelham. Disse 30 bekjendte gjenkjendte han alle sammen, og ikke en eneste av de fremmede 120 personer forvekslet han med en bekjendt. Og ikke alene kunde han nævne alle sine gamle venner, slegtninger og bekjendte ved navn, men han slog ogsaa ind paa den konversationstone, som passet efter det forhold, i hvilket han stod til hver enkelt av dem her paa jorden.» Overhode var meddelelserne av en slik art og indeholdt en slik fylde av intime og personlige detaljer, at selv en saa gjennem-

Mars-dyr.

kritisk og forsigtig forsker som dr. *Hodgson* gjennem dem blev overbevist om den spiritistiske tydnings rigtighet. Og da saa Hodgson selv var død, kom der gjennem mrs. Piper aabenbaringer, som sa sig at skrive sig fra hans aand, og som gav et saa overbevisende indtryk av egthet, at ogsaa *William James,* som i aarevis hadde forfegtet den antispiritistiske hypotese, begyndte at vakle sterkt. Han sier selv, at der under seancerne overkom ham en gysen, «som om jeg virkelig talte med min gamle ven.»

Den spiritistiske hypotese har derfor allikevel — trods sin avgjorte motstrid mot visse indgrodde videnskabelige tankevaner — krav paa at behandles fuldt alvorlig og saklig. Noget mere end en *hypotese* er imidlertid spiritismen ikke. Bevis for den er der ikke ført. Og den er heller ikke den sandsynligste hypotese. Ved den nærmere gjennemgaaelse av det foreliggende materiale støter den nemlig paa meget avgjørende vanskeligheter. Gang paa gang viser det sig, at de saakaldte «aander» er ubekjendt med forhold, som de maatte ha rede paa, hvis de var egte. *Og i de tilfælder, hvor man har søkt at føre eksakt bevis for, at «aanden» kan meddele noget, som intet levende menneske vet eller kan gjette sig til, har det slaat klik.* Jeg nævner de to mest kjendte eksempler:

En miss Hannah Wild skrev paa sit dødsleie et brev, som blev forseglet uten at være læst av nogen anden. Brevet blev efter miss Wilds død av søsteren, fru Blodget, sendt til William James. Gjennem mrs. Piper søkte man saa at komme i forbindelse med miss Wilds aand. Det syntes ogsaa at lykkes. Mrs. Piper angav rigtig miss Wilds navn, som selv James ikke visste, og opgav ogsaa indholdet av brevet. *Den angivelige kopi viste sig imidlertid helt falsk; den hadde intet med brevets virkelige indhold at gjøre.*

Paa lignende maate hadde *F. W. H. Myers* i 1891 sendt *Oliver*

Lodge et forseglet brev. Efter Myers død i 1901 fremkom der meddelelser gjennem et andet berømt medium, mrs. Verral. I disse meddelelser var der mange hentydninger til et forseglet brev i en boks (Lodge hadde deponeret brevet i en bank). Tilsidst blev oplysningerne om hvad der stod i brevet saa bestemte, at bestyrelsen for det berømte «Society for Psychial Research» besluttet at aapne det. Det viste sig igjen, at der ingen likhet var mellem det virkelige indhold og «aandens» angivelse.

Meget sterkt taler det ogsaa mot den spiritistiske hypotese, at man i nogen tilfælder har direkte bevis for, at det er mrs. Pipers egen fantasi som har konstruert «aanderne». Betegnende er f. eks. følgende tilfælde:

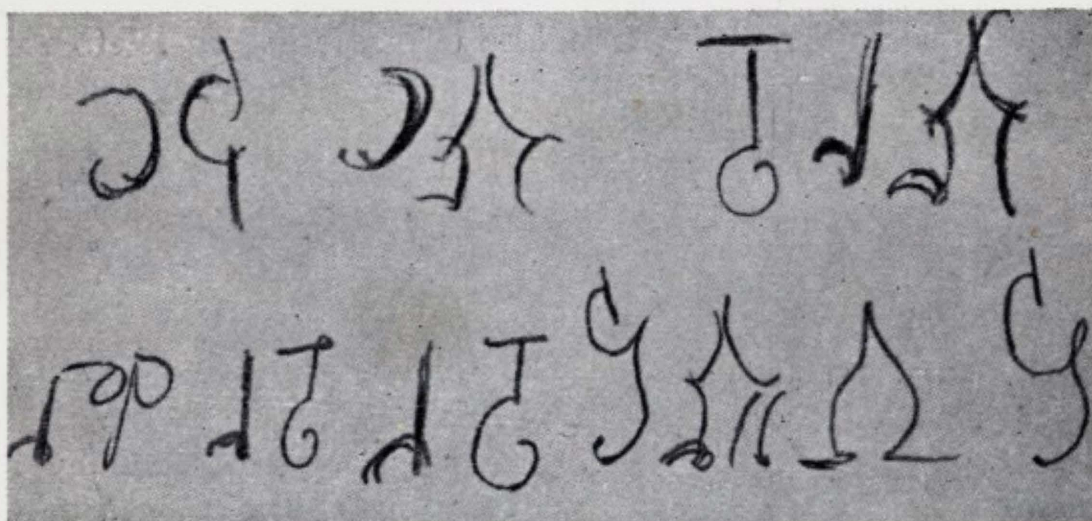
En dag hadde mrs. Piper faat fat paa et manuskript av en dr. Wiltse. Under seancen begyndte hun at tale i dr. Wiltses navn og fortalte, at han var død, og at hans legeme laa i vand. Hun spillet i det hele dr. Wiltses rolle saa godt, at de tilstedeværende blev overbeviste om, at han var nærværende i hende. Senere viste det sig imidlertid, at dr. Wiltse slet ikke var død, men levet i bedste velgaaende! — En anden interessant prøve paa mrs. Pipers evne til at skape «aander» paa grundlag av de indtryk hun faar, har den kjendte amerikanske psykolog *Stanley Hall* git: Gjennem mrs. Piper kom han i forbindelse med sin niece Bessie Beals, som fortalte adskillig om deres fælles oplevelser. Hele Bessies Beals var imidlertid konstrueret av mrs. Pipers underbevisste fantasi paa grundlag av falske antydninger Stanley Hall hadde git: I virkeligheten hadde han aldrig hat nogen niece av det navn!

Slike — og mange andre — omstændigheter gjør det overveiende sandsynlig, at de foregivene aander, som optrær ogsaa hos de medier, som forføier over en overnormal kundskapskilde, ikke er virkelige aander, men er dannet av mediet selv gjen-

nem personlighetsspaltning og underbevisst kombinationsevne. De overnormale kundskaper, som fremtrær, maa derfor forklares paa en anden maate end den spiritistiske. Den enkleste opfatning faar vi gjennem antagelsen av en art *telepatisk indvirken paa mediet fra andre levende mennesker:* Vi maa tilskrive mrs. Piper og enkelte andre saakaldte medier en evne til uten formidling av de vanlige sanser at «læse» andre menneskers tanker og erindringer, og det ikke bare deres aktuelle, nærværende tanker og erindringer, men fremfor alt *de ubevisste spor efter deres tidligere erfaringer.*

Mrs. Pipers høist besynderlige præstationer beviser saaledes ikke, at avdødes aander meddeler sig gjennem hende, men gjør det vel i høi grad sandsynlig, at et medium under betingelser, som endnu er os ukjendte, kan forføie, ikke bare over sine *egne* erindringsspor, men ogsaa over *andre menneskers.* De i almindelighet underbevisste lag i mediets personlighet staar paa en os ukjendt maate i forbindelse med de ubevisste lag i andre menneskers personlighet. Kun saaledes synes det at kunne forklares, at der undertiden i séancemeddelelserne optrær ting, som hverken mediet eller nogen anden av de tilstedeværende har bevisst kjendskap til, men som senere viser sig at stamme fra oplevelser, som en av de tilstedeværende en gang for længe siden har hat, men siden helt glemt, og som det synes utelukket, at mediet kan ha faat kundskap om paa almindelig maate. Som den ovenfor al okkultisme og mystik saa skeptiske *Alfr. Lehmann* uttrykker det: «*Ikke blot séancedeltagernes bestemte forestillinger og forventninger, men ogsaa det, de i øieblikket slet ikke tænker paa, kan gi sig uttryk i séancemeddelelserne.* Det er den overnormale evne alle forskere har været enige om at tillægge mrs. Piper.» — Ut fra antagelsen av en «telepatisk forbindelse» kan ogsaa de eiendommelige «*krydskorrespondancer*» forklares. Ved krydskorrespondancerne viser

der sig eiendommelige forbindelser mellem forskjellige av hverandre tilsynelatende helt uavhængige mediers meddelelser. Automatiske skriftstykker, fremkommet omtrent samtidig paa helt forskjellige steder, kan f. eks. henspille paa hverandre eller utfylde hverandre. Fænomenet har været tat sterkt til indtægt for den

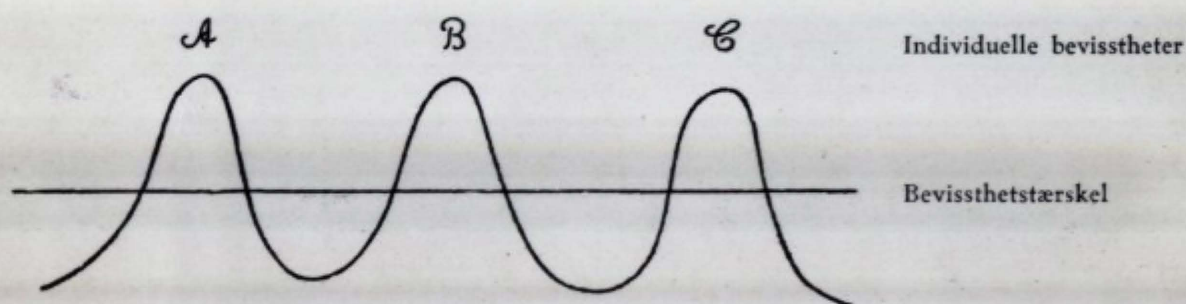
Mars-skrift (skrevet av Helene Smith).

spiritistiske hypotese, men forklares i virkeligheten like saa godt ut fra den telepatiske.

Antar man en telepatisk overførelse av indtryk fra menneske til menneske uten formidling av de kjendte sanser, saa kan altsaa den overnormale kundskap, som enkelte medier viser sig i besiddelse av, forklares uten antagelsen av aanders indgripen. Saavidt jeg kan se, dækker den telepatiske antagelse ikke alene like saa godt, men i virkeligheten langt bedre end den spiritistiske de foreliggende kjendsgjerninger, og den har desuten overordentlig store principielle fordele. Ved de spiritistiske hypotese forlater vi almindelig naturvidenskapelig og psykologisk tænkesæt og bryter med de grundlæggende principer, som videnskapen ellers arbeider

med. Det behøver vi ikke ved den telepatiske hypotese. Ganske vist kan vi endnu ikke gi nogen forklaring av telepatien, og vi kjender ikke de nærmere betingelser, under hvilke den finder sted. Men den tvinger ikke til at bryte med almindelig videnskapelig tænkesæt og med den almindelige psykologiske opfatning av det underbevisste. Den betyr ikke et brud, men en *utvidelse*.

Ofte henvises der til den traadløse telegrafering og telefonering som analogier til den telepatiske virkning. Principielt er der da

ogsaa intet iveien for den antagelse, at fremtidens forskning vil finde det materielle grundlag for telepatien og efter eksakte metoder studere dens naturlove. I virkeligheten kan der jo neppe være tvil om, at de overordentlig komplekse kemisk-fysiske processer i nervesystemet er ledsaget av stadige forandringer i det omgivende felt («æteren»). Hvert individ er derfor indspundet i et «net av intercerebrale bølger». — Men umulig er det heller ikke, at analogien med «kringkastingen» forutsætter et altfor grovt syn paa forholdet og er helt misvisende. Og muligens kan det ogsaa ha sin interesse at angripe problemet fra en helt anden side — ut fra tanken om et mer omfattende kosmisk sjælsliv, som griper ut over enkeltindividet, og av hvilket dette bare er en begrænset og muligens forbigaaende ytringsform.

Men hvorom alting er: Vi synes ialfald berettiget til at tale

om en underbevisst, man kunne fristes til at si underjordisk, forbindelse mellem de menneskelige personligheter. Bare en del av vor personlighet kommer til uttryk i den vanlige bevissthet. Billedlig kan vi si, at det bare er den del, som hæver sig over en bestemt bevissthetstærskel. Under tærskelen fortsættes personligheten, og her er der en mulighet for en sammenhæng mellem de forskjellige mennesker, tiltrods for den fuldstændige adskillelse mellem de vanlige bevisstheter. (Se skemaet s. 114).

Vi bevæger os imidlertid her endnu bare i muligheter og almindelige talemaater. Det hele omraade er endnu alt for litet utforsket til at vi kan trække vidtrækkende slutninger med hensyn paa vor almindelige verdens- og livsanskuelse. Vi staar her foreløbig ved videnskapens grænser, og fremtidens forskning maa ha ordet.

*

Men sammenfattende har vi vel ret til at si, at det bare er, naar de psykologiske fænomener, som fremtrær hos de spiritistiske medier, betragtes isoleret, at de synes overnaturlige. Naar de sees i sammenhæng med andre former for personlighetsspaltning og med almindelige psykopatologiske og psykologiske forhold, taper de sin væsentlig mystiske karakter.

Ganske visst er der endnu overordentlig meget, som er uopklaret. Vi har overhode at gjøre med nogen av de aller eiendommeligste og mest komplicerte psykologiske fænomener. Og vi maa altsaa ogsaa regne med, at enkelte medier under sin forandrede sjælstilstand kan komme i besiddelse av kundskaper om personer og forhold paa en endnu uopklaret telepatisk maate.

Men nogen avgjørende grund til at tolke de mediumistiske fænomener spiritistisk foreligger ikke.

Heller ikke foreligger der nogen grund til at la studiet av

disse fænomener være forbeholdt en særegen «psykisk forskning». Forsaavidt vi har at gjøre med virkelige «psykiske fænomener» og ikke med spiritistisk religiøsitet og pseudovidenskapelige teorier, hører studiet av dem hjemme indenfor den almindelige psykologi og psykopatologi.

INDHOLD

Forord
Indledning
I. *Suggestion og hypnose* 15
1. Suggestionen i det vaakne liv 17
2. Hypnosen 32
II. *Underbevissthet og psykoanalyse* 45
1. Underbevisste erindringer — Konflikt og fortrængning 47
2. Det underbevisstes virkninger — den psykoanalytiske metode 60
3. Psykoanalysen 69
III. *Personlighetsspaltningen og de saakaldte spiritistiske fænomener* 77
1. Personlighetsveksling 79
2. Inkarnationstilstande — besættelser — automatisk virksomhet 88
3. Spiritisme og psykologi 100